

HRVATSKI PLANINAR

10 • 1995
LISTOPAD

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 87
Volume 87

Listopad 1995
October 1995

Broj 10
Number 10

SADRŽAJ

Dr. Srećko Božićević: Ponovo na Plitvicama	273
Jasminka Ivančić: I Dinara je opet naša	274
Jordanka Grubač: Na oslobođenoj Promini	275
Ante Juras: Planinarsko slavlje na obroncima Žabe	276
Ivica Mataić: Poslije 95 godina opet na Lonjskom polju	279
Prof. Mira Šincek: Priča o jezeru na planini	280
Danijel Vukušić: U opustjelim Dabrima i dulibama	284
Milan Dolovski: Bonattijevim smjerom na Petit Dru	286
Dr. Ante Starčević: Mrkopaljski planinarski put	288
Zlatko Pap: Dan kada se stvarao svijet	290
Valter Zubović: Trideset i dva sata u Bridu Klina	292
Vladimir Jagarić: Planinarstvo u Stojdragi	293
Mladen Noršić: Planinarski muzej u Samoboru - da ili ne?	296
Dr. Borislav Aleraj: Krpelji i planinari	299
Novim i nepoznatim stazama	301
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	302
Zaštita prirode	302
Vijesti	303

Slika na naslovnoj stranici:

Osloboditelji i prvi posjetitelji na oslobođenim Plitvicama (drugi s lijeva general Markač)

Foto: Dr. Srećko Božićević

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41000 Zagreb, A. Cesarsa 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikolá Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božićević, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krinoslav Milas i Tomislav Pavlin

Preplata za 1995. godinu 65 kuna (za inozemstvo 35 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. UPOZORENJE! Na uplatnici bezuvjetno unijeti u rubriku "Posiv na broj" u mali prozorčić brojku 02, a u veću svoj preplatnički broj koji se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog časopisa. Bez toga broja preplata se gubi (banka dostavlja samo podatak o preplatničkom broju). Novi preplatnici trebaju taj broj tražiti od Saveza (pismeno u Kozarčevou 22, telefonom 448-774) ili Savezu poslati fotokopiju uplatnice.

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. i fax 01/448-774 (8-14 sati). Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvorница boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-17-92/9201 od 16. 3. 1992)

Ponovo na Plitvicama!

Dr. SREĆKO BOŽIĆEVIĆ, Zagreb

Među brojnim radio i televizijskim vijestima prvih dana mjeseca kolovoza ove godine, za mnoge je od nas najsrđnija vijest bila - OSLOBOĐENE SU PLITVICE! Bio je to dio rezultata iznenadne vojno-redarstvene akcije "Oluja", koja je doslovno istom prirodnom snagom očistila okupirani dio Hrvatske od srbočetničkih hordi.

Radost oslobođenja Plitvica iskreno smo podijelili s onima koje je kao prve na njima ovjekovječila kamera snimatelja i mnogi od nas sada su s nestrpljenjem očekivali dan da ponovo stupimo svojom nogom na njihove staze.

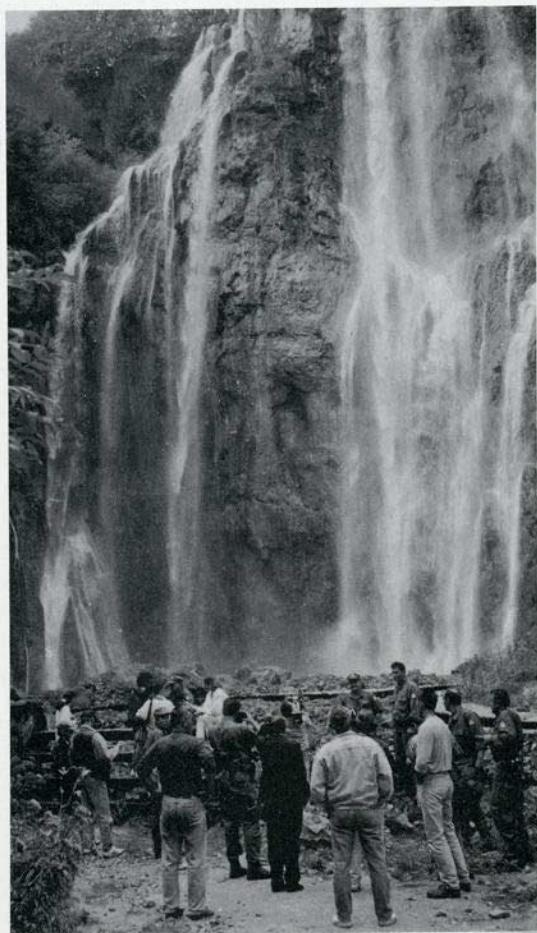
Snimak slapa potoka Plitvica viđen tih dana nije bio snimak iz neke davne dokumentarne emisije, bila je to stvarnost koja se, eto, dogodila prije samo nekoliko sati. Bjelinu slapa, zelenilo šume i smaragdnu boju jezera Kaluđerovca i Novakovića Broda obnavljamo iz svojih sjećanja i ponovo upijamo kao istinitu stvarnost očekivanu duge četiri godine.

Ekipe specijalne policije nalaze se na Plitvičkim jezerima. Priklučujem im se kao član omanje znanstvene skupine odredene od Državne uprave za zaštitu prirode da pomognemo pri pregledu površine i dubina jezera, slapova, špilja, jama, šuma i životinjskih brloga. Pokazujemo gdje treba roniti, gdje uzeti uzorke vode i bilja, potražiti trage boravka životinja. Ulazimo i u prašumu Čorkovu uvalu u koju četnici nisu puštali niti dvije skupine stručnjaka UNESCO-ove Komisije. Specijalci prelaze odvaljene balvane, a mi ih slijedimo. Dok ronioci otkrivaju detalje do sada neviđene na Jezerima, speleolozi oprezno ispituju i traže zaostale mine i eksploziv u tami špilja uz sama Jezera.

Helikopterima se dižemo u zrak i pregledavamo puteve u šumskom području, opažamo devastaciju šume s preostalim otpiljenim trupcima borovine. Drugi dijelovi šume ostali su poštedeni. Nad Jezerima sam letio prije više od dvadeset godina. Sada je taj doživljaj neposredniji i bliži jer ponovo prepoznajem sve staze, potoke, dio po dio jezera, sve od Prošća do kanjona Korane, sve dobro znane

slapove, sve poznate vidikovce i omanje proplanke s kojih su divni vidici na Jezera i njihov okolni prostor.

Pod nama su sada mnoga zgarišta spaljenih i razorenih kuća još iz "događanja naroda" godine 1991! Sve što je razorenovo bilo je hrvatsko, ostali su, ponegdje, samo temelji ili dimnjak u sredini neke obiteljske kuće. To je danas plitvička stvarnost!

Osloboditelji i prvi posjetitelji na oslobođenim Plitvicama

Oprezno hodamo drvenim mostićima uz Donja i Gornja jezera. Neki su nagnuti i potpuno truli. Negdje se moramo vratiti i krenuti drugom stazom. Očito, o njima nitko nije vodio potrebnu brigu! Grmlje i šiblje izraslo je i prekrilo slapove i staze. Sve kao da je podivljalo i zaklonilo ljepotu kojom smo se nekada opijali.

Svom članku "Tri slike s Plitvica", objavljenom u HP 1992. godine, kao razmišljanje o "zarobljenoj" ljepoti, mogu sada dodati i četvrti snimak, na kojem se s istog mjesta više ne vide. Čuje se jedino šum slapova.

U mjesecu rujnu na Jezera dolaze organizirane skupine posjetitelja. U prvim autobusima nalaze se i planinari Zagreba, ali i iz drugih gradova Hrvatske. Planinari su još jednom potvrdili svoju odanost i povezanost s Jezerima. Ta ljubav za njih počela je već od prvog predsjednika Hrvatskog planinarskog društva dr. Josipa Schlossera iz, sada daleke, 1852. godine. I naš "Hrvatski planinar" već u svom prvom godištu (1898) piše o Plitvicama, pa to čini i sada - sretan što su planinari i sloboda ponovo na njima.

Dinara je opet naša!

JASMINKA IVANČIĆ

I na donedavno mitskoj i neostvarljivoj Dinari, na visini od 1831 metra, vijori se hrvatska zastava. Nakon naporna uspona, uz detaljan pregled terena, prošlog su je četvrtka podigli specijalci MUP-a, točnije - pripadnici "Alfe", zagrebačke specijalne jedinice policije. Bio je to još jedan zadatak nakon "Oluje", što je prije točno mjesec dana zapuhala "sao krajinom" i oslobođila to područje, okupirano prije četiri godine. Oslobođeno je za samo četiri dana "olujnoga vjetra".

General pukovnik Markač je na početku objasnio: "Ovdje ide glavnina snaga, tu čekamo dvije jedinice. To je ta krajnje lijeva strana, kamo idu jedinice Zagreba, Zadra i Rijeke, njih oko 450. Inače, na cijeloj je Dinari u akciji ukupno oko 1800 specijalaca. To je konfiguracijski izuzetno težak teren, na pojedinim predjelima potrebna je i alpinistička oprema. Dižemo se na Dinaru s bosanske strane, idemo dalje prema Kninu", pokazuje na karti. "Tu je najteži teren i ljudi će tu najduže raditi, kada odu u šumu ostat će u njoj dva dana, u kretanju pod punom opremom. Tu smo inače napravili jedno taktičko nadmudrivanje - prve snage će se spustiti prema dolje i ako nas ovi možda izbjegnu, ide drugi val kojega sigurno neće izbjegći. A tu je čvrsta blokada temeljne policije. Dakle, 'čišćenje' ide od strane Grahova, preko Dinare prema Kninu, s tim da je ovo vjerojatno prvi puta u povijesti da pješaci u grupama, na

razdaljini 50-80 metara, 'čiste' ovo područje. Jer, na ovo se područje ni neki planinari ne usude ići."

Područje koje su specijalci u ovoj akciji pretraživali bilo je veličine 15 puta 12 kilometara, ali zračne linije, kako je naglasio general Markač. To znači da je bilo barem dva puta veće, upravo zbog konfiguracije tla, jer tu su same stijene.

Na kraju dana provedenoga na Dinari, načelnik Sektora specijalne policije Željko Sačić, rekao je:

- Nakon "Oluje" bio je to jedan od najtežih dana jer je širom pretragom obuhvaćen masiv Dinar, ukupne površine oko 200-250 četvornih kilometara, s ojačanom brigadom pripadnika specijalne policije i, u blokadi, s jednom bojnom pripadniku temeljne policije. Očekivali smo iznimno neprohodno područje, na što je ukazivalo i stozerno izviđanje, no nije nam trebala čak ni alpinistička oprema. To je ipak tako sur i neprohodan teren, da nije bez razloga prozvan utočištem svih odmetnika još od Drugoga svjetskog rata, nije se bez razloga govorilo "Dinara planina, majka četnička".

Sada je prostor siguran, pregledan, a na bosanskoj je strani pronađeno nekoliko minskih polja koja ćemo uskoro očistiti. S hrvatske strane planinari mogu već uživati u ljepotama ove planine. Pretpostavke pak o četnicima mijenjaju se iz dana u dan. Oni koji nisu odavde, lutali su jer ne

poznavaju teren, do prije desetaka dana dovedeni su u situaciju da se predaju našim vlastima. Za odmetnike na Dinari, koje zapravo i nismo našli, uglavnom se vjeruje kako im je i bio jedini interes da pobegnu, jer imali su iza sebe krvavu povijest, od

Škabrnje pa daje.

Iz reportaže Jasminke Ivančić objavljene u zagrebačkom "Vjesniku" 4. rujna pod naslovom "Neopisiv je osjećaj pobjede"

Na oslobođenoj Promini

JORDANKA GRUBAČ

Promina je ove srijede na Svetoga Roka, ljeta Gospodnjeg 1995., zelena od bjelogorice i crnogorice, mirišljava od vriska, s kupinama koje polako zriju.

I dok kolega Verzotti, majstor za fotografiju i terenska vozila te relly vožnje brdsko-planinskim oputinama s visinskim razlikama i od pola metra između prednjih i stražnjih, lijevih i desnih kotača naše lade ("nive") pići uzbrdo, neke od putnika obuzimaju nježna sjećanja na - eno ih tamo - Puvarine i pozdrave proljeću nekih davnih drniških osnovaca. Nosili smo kruva i salame i pili kokte. Vrh planine ostavliali smo za kasnije godine, a poput misterija zvučala je priča da se odozgor vidi - more! Da, more!

Poslije smo osvajali sve više nadmorskih metara naše Promine, planine s pet izvora, od kojih je onaj na Malom Točku i livadica pod njima bio cilj prvomajskim jedačima janjetine. Vrtjeli se ražnji, pilo vino i bevanda, i nitko nije mislio na rat. Ili, možda ipak...

Dio dvanaestkilometarske ceste do vrha Promine, oduvijek najteža dionica, zove se Špujina ulica, po nekom - Vukušiću. Bit će da je to za kiše vododerina koja nas sada baca s kraja na kraj...

S desne nam strane ostaje lokacija odakle su "majstori" haubica tukli, recimo, po Miljevcima! Položaj je pust tko zna otkad jer već su lijepo u zemljani nasip zaledgli - stupovi ulične rasvjete koji su imali glumiti topovske cijevi, nekim dalekim promatračima. Bunker je prazan, mala planinska koliba s dva ležaja također. Izgleda da planinski zrak nekomu nije prijao. Drugima, opet, nisu prijale haubice, pa je Promina ovih dana oslobođena...

- Bivša JA iz svoje je baze na vrhu Promine

pokrivala područje od Karlobaga do Visa. Kad god bi mi došli k njima, oni bi pokrivali, ili jednostavno okrenuli naopako sheme - priča Ante Ožegović Cigo, sada hrvatski vojnik, a oduvijek - drniški planinar. On je danas naš "šerpa" koji nas vodi na matičnu planinu. Valja obići repetitor, planinarski dom i ono sve usput.

Pred oslobođenim TV odašiljačem na vrhu Promine

A na vrhu Promine, na Čavnovki, na onom tisuću sto četrdeset i osmome metru nadmorske visine, prava mala svečanost: Drnišanin i pomoćnik ministra unutarnjih poslova Smiljan Reljić s dva je prsta uhvatio neku malu sklopku, što li, i pustio u rad što nove, što obnovljene odašiljače Hrvatskoga radija i televizije.

- Ja živim s ovim krajem, pa najbolje znam što mu znači. Promina! To je naš simbol slobode! Tko u rukama ima Prominu, ima i slobodu ovoga kraja. Oni su ovdje sustavom uređaja u rukama držali ne samo ovo područje nego i jedan dio Jadranu. Više to nikada neće biti tako!

Miriše vrisak. Dolje, nedaleko, pod odašiljačem, pogledom otkrivamo - mine. Romantično, nema šta!

Naša je posljednja stanica - planinarski dom Planinarskog društva iz Drniša. E, tamo je naš pravi domaćin (čast tamošnjoj "univerzalnoj postrojbi") Cigo Duca.

- Nemojte mi ove rastiće blizu kuće pilat! - upozorava momke.

- Pa nismo! - kažu oni.

Opustošen je drniški, prominski planinarski dom. Razvrnut, što bi u Drnišu rekli.

- Ode bi mi uživali... - nostalgičan je Cigo. Lijep prostor, s kominom, spavaonice, kupaonice. Sve smrdi, sve razvrnuto, ali ne od sada. Neko je najprije razvrnio, pa u razvrnutom živio. Ala gušta!

Tražimo pod nogama, na kamenu fosilne ostatke. Učilo nas u školi da je na Promini jednom bilo - more! Pak je i to jedna od misterioznih priča iz drniških djetinjstava. Ali, fosili kažu: bilo je!

Promina pitoma, predivna. Drinjine rodile za poludit (a ne rode drinjine svake godine isto, kaže Cigo). Šepurike zriju, kupine su s okusom davnih dana i godina i ni sve ovo što se odvrtilo u međuvremenu, u posljednje četiri godine, nije ništa izmijenilo.

Tamo, ljevice, vrh Dinara 1837 metara, najviši u Hrvatskoj, a desnije Troglav, 1913, ali, on je već u Bosni, ispod nas, okrećemo li se oko osi, Drniš, Petrovo polje, Knin ko na dlanu, Oklaj i prominska sela, opet Drniš, u daljini kanjon Krke, Prokljan, more, otoci, otoci...

A vrisak miriše, ko da je poludio!

Iz reportaže Jordanke Grubač "Tko ima Prominu, ima slobodu" u "Slobodnoj Dalmaciji" od 18. kolovoza.

Planinarsko slavlje na obroncima Žabe

ANTE JURAS, Šibenik

Početkom rujna, nakon ljetnog odmora, šibenski su planinari otpočeli svojim redovitim tjednim okupljanjem. Prvi susret, kao i obično, započeo je prepričavanjem doživljaja s ovoljetnih planinarskih pohoda diljem Lijepe naše. A svi ti doživljaji ispunjeni su nezaboravnim i dragim uspomenama i teško je odrediti koja je ovogodišnja planinarska priredba ostala u najdubljem sjećanju. Nakon projekcije slika Dana dalmatinskih planinara održanog 27. svibnja u Vidonjama pokraj Metkovića, skoro smo jednoglasno zaključili da je to najuspjelija i najdraža manifestacija, pa čemo je dugo pamtititi.

To je bio četrnaesti po redu Dan dalmatinskih planinara. Prvi je organiziran 1975. godine u Velikoj Paklenici. Po masovnosti i dobroj organizaciji

najpoznatiji je onaj priređen na Slapovima Krke 1986. godine, po nezaboravnim pejzažima i doživljajima ostat će u sjećanju Orjen 1988. godine, a po orkanskoj su buri i hladnoći pamtit ćemo Tuleve grede 1990. godine. Sinjski su planinari ovu popularnu manifestaciju organizirali 1. lipnja 1991. godine u Koritima podno Kamešnice, a onda je okrutni rat prekinuo ta naša omiljena okupljanja.

Ovogodišnji Dan dalmatinskih planinara dočekali smo, stoga, s radošću i zanimanjem, tim više, što se prvi put organizira u lijepoj i atraktivnoj neretvanskoj dolini iz koje proviruje tek po neko brdo. Zato čestitke HPD-u "Šibanica" iz Metkovića, jer se prihvatiло organizacije i omogućilo nam, nakon trogodišnjeg prekida, ponovu radost druženja dalmatinskih planinara.

A sve je počelo dan prije okupljanjem u Metkoviću dijela sudionika ove manifestacije.

Mi smo Šibenčani stigli među prvima. Ugodna vožnja magistralom pričinjavala nam je užitak. Svuda dobro poznati krajolici: more, naselja i gradovi, visok kameni zid Kozjaka, Mosor, Poljička planina, Omiška Dinara... Koliko smo samo puta gazili ove planine!

Omiš nas je dočekao okupan prvim jutarnjim suncem i modro-zelenom Cetinom koja se, nakon probroja kroz bijeli vapnenački greben, ovdje ulijeva u more.

Dalje pratimo prostrane pješčane plaže sve do Makarske. Pogled pljeni ponosno Biokovo i budi sjećanje na zahtjevne uspone iz Makra, Basta, na Motiku, Sv. Juru... Gdje su sada naši prijatelji Makarani? Hoćemo li se sresti u Metkoviću? Šjor Ivinu knjigu o Biokovu pročitali smo sa zanimanjem u jednom dahu.. Evo i Bačinskih jezera pred ulazom u Ploče. To su slikovite krške ponikve ispunjene slatkom vodom i bogate ribom. Ima, kažu, i oboritih cipala koji su se ovdje naselili nakon probijanja kanala do zaljeva Ploče.

Još u osnovnoj školi učili smo da je površina ovih šest jezera iznad, a dno ispod površine mora. Ljeti su im obale prošarane raznobojnim šatorima turista i ljubitelja prirode.

Vožnju dalje nastavljamo donjim tokom Neretve. Pitomi pejzaži zelene rijeke i pitoreskna naselja: Rogotin, Komin, Opuzen, okrugla kula Norinska... U blizini je Hutovo blato, čuveni ornitološki rezervat. Najbolje su žabe "Kod tete Olge" u Rogotinu.

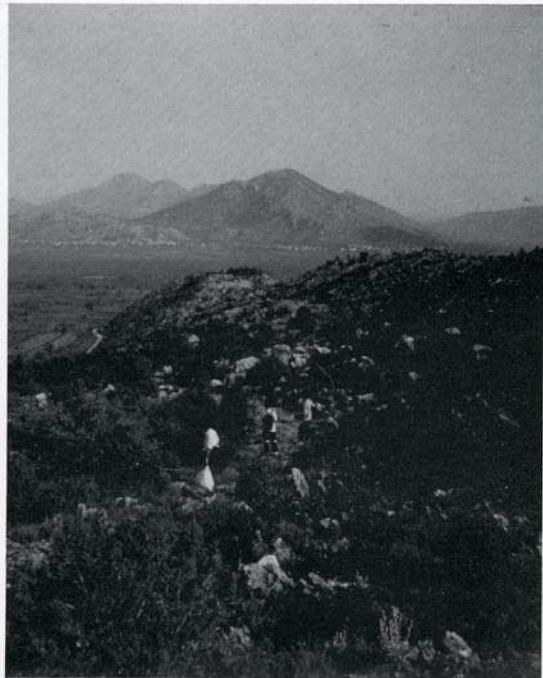
A onda Metković. Dočekali su nas domaćini pred svremenom robnom kućom.

Smještaj u športskoj dvorani. Razgledali smo mjesto uokvireno zelenilom i Neretvom. Do današnjeg grada, koji se pod ovim imenom spominje početkom 15. stoljeća, prostiralo se nekad područje antičke Narone.

Zajednička večera s domaćinima ugodno je prijala. Ugodno je bilo i poslije na zabavi koju smo, sasvim slučajno, improvizirali na otvorenom, pred dvoranom u kojoj ćemo noćiti. Domaćini su se pobrinuli za glazbu, hladno pivo i... plesa i pjesme bilo je napretek.

Sutradan smo krenuli prema našem odredištu, planini Žabi. Okupljanje sudionika bilo je u Mliništu, selu smještenom 11 km južno od Metkovića.

Šarene planinarske naprtinjače, bujno zeleno

Usporn na Marin vijenac (507m)

Foto: A. Juras

raslinje i modra rijeka. Prizor koji se ne zaboravlja.

Mlinište se nalazi podno Marinog vijenca, jednog od vrhova Žabe. Po planini je i čitavo područje nazvano Zažablje. Najviši vrh Žabe iznosi 954 metara, a s njega i okolnih vrhova pruža se divan vidik na pitomu neretvansku dolinu, rijeku Neretvu, Metković i okolna mjesta.

Mjesta na obroncima i podnožju planine pripadaju općini Zažablje i smještena su uz staru francusku ili Napoleonovu cestu koja od Metkovića vodi prema Neumu i dalje u Dubrovnik. Granica počinje Bijelim Virom, 6 km od Metkovića, i dopire sve do granice s Hercegovinom. Iako je prostorno velika općina, po broju svojih žitelja spada u red malih, s oko 1000 stanovnika, uglavnom zaposlenih u Metkoviću i Opuzenu. Pored rada u industriji, svi se bave i zemljoradnjom.

Iz Mliništa se duga kolona planinara uputila prema Marinom vijencu (507 m). Nakon jednog sata oštrog uspona, odmor kod crkvice sv. Libera-

na. Dočekali su nas domaćini i mještani okolnih sela sa čajem, kolačima i suhim smokvama, kako bismo preostali dio puta lakše svladali.

Crkvica sv. Liberana sagrađena je 1861. godine od lijepog klesanog kamena i posvođena čemerom pokrivenim kamenim pločama. Zvonik koji je na preslicu s jednim zvonom. Na oltaru je drveni kip sv. Liberana s biskupskom mitrom na glavi, štapom u jednoj i knjigom u drugoj ruci. Na knjizi su tri kamenčića jer se svetac štuje kao zaštitnik bubrežnih bolesnika, na što podsjećaju ti kamenčići.

Blagdan sv. Liberana slavi se 23. srpnja, u jeku ljeta, pa se pred crkvicom toga dana okuplja mnoštvo vjernika i štovatelja toga sveca.

Od crkvice se pruža lijep vidik na Marin vijenac, Vidonje, u kojima ćemo i službeno otvoriti naš Dan, Goračice i dalje prema Hercegovini, te s druge strane prema neretvanskoj dolini, poluotoku Pelješcu i Neretvanskom kanalu.

Predstoji nam još nešto više od sata uspona po kamenjaru obrasлом makijom i evo nas na Marinom vijencu. Vrh je okružen dvostrukim redom visokih litica, u narodu poznatih kao Velike i Male stijene, a ima i gomila koje su, vjerojatno, imale kulturnu svrhu. Na vrhu su i ostaci ilirske gradine koja je, sasvim sigurno, imala veliko strateško značenje jer je na vrhu i vizualno je povezana s ostalim gradinama na zažabskom području.

Na Marinom vijencu upriličeno je planinarsko slavlje s blagoslovom tek postavljenog velikog betonskog križa. Križ su postavili metkovički planinari i mještani, a blagoslovio ga je msgr. Marin Barišić, pomoćni biskup splitsko-makarski, inače domaći čovjek rođen u Mliništu. U pozdravnoj riječi pozvao je planinare na duhovnu obnovu, obranu naše hrvatske domovine i čuvanje njezine kulturne i prirodne baštine. Slavlje je nastavljeno pjesmom i druženjem. Biskup Barišić, dobro raspoložen, zamijenio je biskupsku mitru s ličkom narodnom kapom, koju

su mu, ovom prilikom, poklonili gospički planinari.

Nakon više od sata provedenog na vrhu, uslijedio je spust u Vidonje. To je omanje selo, s karakterističnom arhitekturom, u kojoj prevladavaju kamen, kamene ploče i suhohid. Ime je dobilo po sv. Vidu, kršćanskom mladiću-mučeniku, koji je rođen na Siciliji krajem III. stoljeća. Umro je mučeničkom smrću za vrijeme cara Dioklecijana u 17. toj godini života. Štovanje ovog sveca prilično je rašireno u Vidonjama. Zanimljivo je da mjesto nema ni crkve ni kapelice podignute u njegovu čast.

Dan dalmatinskih planinara nastavljen je daljnjim slavlјem pred školom u Vidonjama. Sudionike su pozdravili biskup Barišić, načelnik općine Zažablje, predstavnik vojnih vlasti, tajnik HPS Nikola Aleksić, predsjednik društva domaćina, predstavnici dalmatinskih planinarskih društava i gosti iz Gospića i Mostara.

Bilo je lijepo sresti se sa starim znancima i sklopiti nova planinarska prijateljstva. Nakon kraćeg kulturno-zabavnog programa prionuli smo na zajednički planinarski ručak. Domaćin se potrudio da sve ugosti i pravim domaćim specijalitetima: brudetom od jegulja i žaba te kruhom ispod peke.

Slobodno vrijeme poslije ručka utrošeno je u natjecanjima u bočanju i potezanju konopa.

Šećer, kažu, uvijek dolazi na kraju. Nakon sласke u dolinu bila je to vožnja neretvanskom landom po slikovitim kanalima i rukavcima Neretve.

Nama Šibenčanima ukazana je i posebna čast. Na poziv biskupa Barišića posjetili smo njegovu rodnu kuću u Mliništu.

Priklučila nam se i skupina Splićana i Drnišana, mjesni glazbenici i TV ekipa. Nakon srdačnog razgovora s biskupovom majkom, braćom i rodbinom, sve je završilo pjesmom i zajedničkim snimcima za uspomenu i sjećanje.

Svaka čestitka organizatoru, HPD-u "Šibanica" iz Metkovića, i njegovom agilnom predsjedniku prof. Tomislavu Zubčiću.

**Onaj tko ne pozna prirodu, ne može je ni voljeti,
a onaj koji je ne voli, ne može je ni štititi.**

Poslije 95 godina opet na Lonjskom polju

IVICA MATAIĆ, Kutina

Članovi HPD "Jelengrad" iz Kutine pristalice su hodanja kroz prirodu. Zove li se to planinarenje, rekreativna šetnja ili... nije nas briga. Važno je da je krajolik lijep.

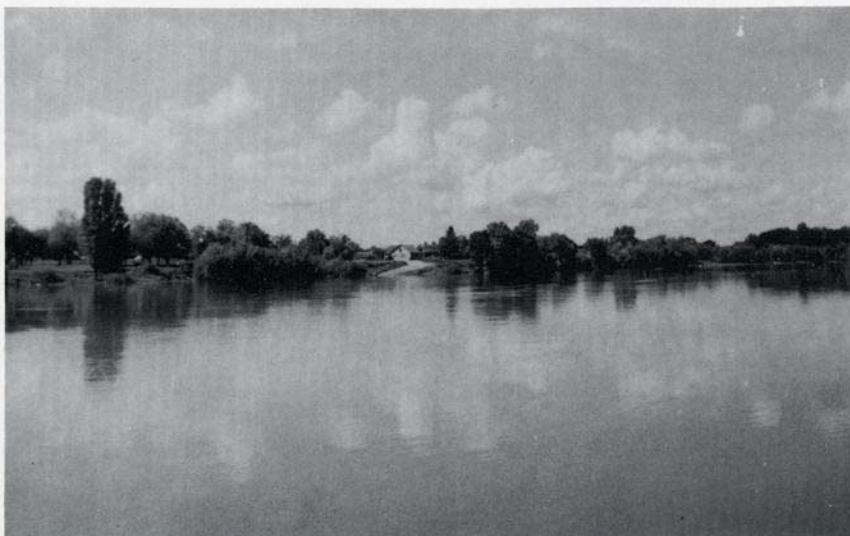
Naše staze prolaze i južnim obroncima Moslavačke gore. Već drugu godinu hodamo njima uoči kulturno-turističke i gospodarske priredbe "Voloderske jeseni". Zajedljivi "pravi" planinari kažu: "Pa kakvo je to planinarenje, kad je najviši vrh 200 metara?" Da! Ali s tih vrhova pružaju se prekrasni vidici na Lonjsko polje! Dugo smo priželjkivali posjetiti i ovaj naš Park prirode (postoji već petu godinu). Opet rasprave! Pa to nije planinarenje... Ne pomažu ni uvjerenja i dokazivanja, da je Dragutin Hirc, hrvatski prirodoslovac (1853-1921) još davne 1900. godine dolazio tamo sa zagrebačkim planinarima, dakle prije 95 godina.

Planinari iz Osijeka i Slavonskog Broda, koji su sudjelovali u planinarskom dijelu "Voloderske jeseni", zaželjeli su posjetiti i Lonjsko polje. Odlično! Želje nam se poklapaju, a iskušat ćemo i prvo noćenje u našem planinarskom domu u

Moslavačkoj Slatini.

Nakon povratka s 20-kilometarskog hodanja od Popovače preko Moslavačke Slatine i Gornje Jelenske do sela Volodera, umorni smo. Ali i zadovoljni. Najljepše su planinarske večeri uz pjesmu i gitaru u planinarskom domu. Tako je bilo i u našem domu. Kada je utihnula pjesma i gitara, tražio se ležaj kakav god bio. Naše domare Milana i Lacija zabrinulo je spavanje. Gdje i kako smjestiti pedesetero ljudi? Naš planinarski dom je bivša škola, s jednom učionicom. Rješenje: po planinarskom običaju nekadašnja učionica postaje skupno ležište. U posebnoj, pokrajnjoj sobi, gdje je nekada stanovaо učitelj, spavale su majke s djecom, a domaćini u kuhinji. Ujutro budimo naše goste i nudimo ih čajem i kavom. Iz dvorišta miriše slanina sa žara, rascvala se kao ruža. Djelo je to ranoranioca Rajke. Domari podnose izještaj: "Na noćenju je bilo 64 planinara. Svi su zadovoljni!"

Krećemo autobusom prema Sisku. Planinarna putnicima govorim o Moslavini, Lonjskom polju... Ističem da je moslavačka nafta

Sava kod Čigoča

Foto: I. Mataić

prije 130 godina rasvijetlila Beč, a posavski konji vukli su bečki i peštanski tramvaj. Po dogovoru dočekuje nas planinar zaljubljenik u ptice Darko Mitar. Vodi nas najprije u prelijepu crkvu Sv. Magdalene župe Sela kraj Siska. Župnik, g. Stjepan Hren, govori nam s oduševljenjem o budućoj obnovi crkve, od posljednje je prošlo sto godina. Ugodno je slušati u tišini sakralnog zdanja o nemirnim vremenima što su prohujala ovim prostorima.

Putovanje nastavljamo prema planinarskoj piramidi na Viktorovcu, djelu vrijednih sisačkih planinara. Oduševljavamo se vidicima na slobodnu Banovinu, Moslavačku goru... Pogled nam se gubi savskom nizinom. Tražimo mjesto našeg krajnjeg cilja: ČIGOČ - europsko selo roda. Putujemo lijevom obalom Save. Vidljiva je ljepota posavskih sela, iako su "polovična". Sve su kuće samo s lijeve strane ceste. Visoke su to graciozne, hrastove ljepotice, često sa šeširićem na glavi - rodino gniazezdo. Desno lijeno teče Sava. Svojim rukavcima dottiće i cestu. Kao da se namjerava uvući u svaki kutak sela. Možda niste znali da Sava nosi više vode od Elbe, Odre ili Visle?

Stižemo u selo Čigoč. Zbog velikog broja roda u selu, Stiftung Europaisches Naturerbe (EURONATUR) proglašio je Čigoč EUROPSKIM SELOM RODA. Dok u drugim dijelovima Europe roda iščezava, ovdje je zastupljena u velikom broju. Broj parova roda u Čigoču povećava se iz godine u godinu. Dok je 1968. iznosio 31 par, u 1994. popeo se na 49. Rode će dolaziti svake go-

dine, sve ostalo ovisi o ljudima. U Lonjskom polju je 1988. izbrojeno 580 parova! Ako bi igdje trebalo podići spomenik rodi, ptici koja "donosi djecu", onda bi to trebalo učiniti u Čigoču.

Stigli smo u Čigoč. Naši su domaćini Nevenka i Zvonko Rastovac, agilni propagatori ljepota Lonjskog polja. Vlastiti trijem pretvorili su u etno-muzej. Zvonko nas vodi prema skeli na Savi, koja povezuje lijevu i desnu obalu kod Kratečkog. Mnogi su je prognanici zalili suzama tuge, a nakon "Oluje" i suzama radosnicama u povratku na vlastita stoljetna ognjišta.

I noćas je padala kiša. Nebo je djevičanski čisto. Grudasti oblaci zrcale se u vodi. Fotoaparati ovjekovječuju idilu vožnje Savom. Naše oduševljenje primjećuju Zvonkovi dečki, posada "ratne riječne flotile" - skele Kratečko. Zato nas voze malo dulje nego što je uobičajeno.

Vrijeme je objeda. Miriši "šaran s rašljii". Domaćini se šale i vele da njihove ribe plivaju dva put. Jednom u vodi, drugi put u vinu. Slažemo se s njima i podsjećamo da su moslavački vinograd i njihovi proizvodi još jedna veza s Lonjskim poljem.

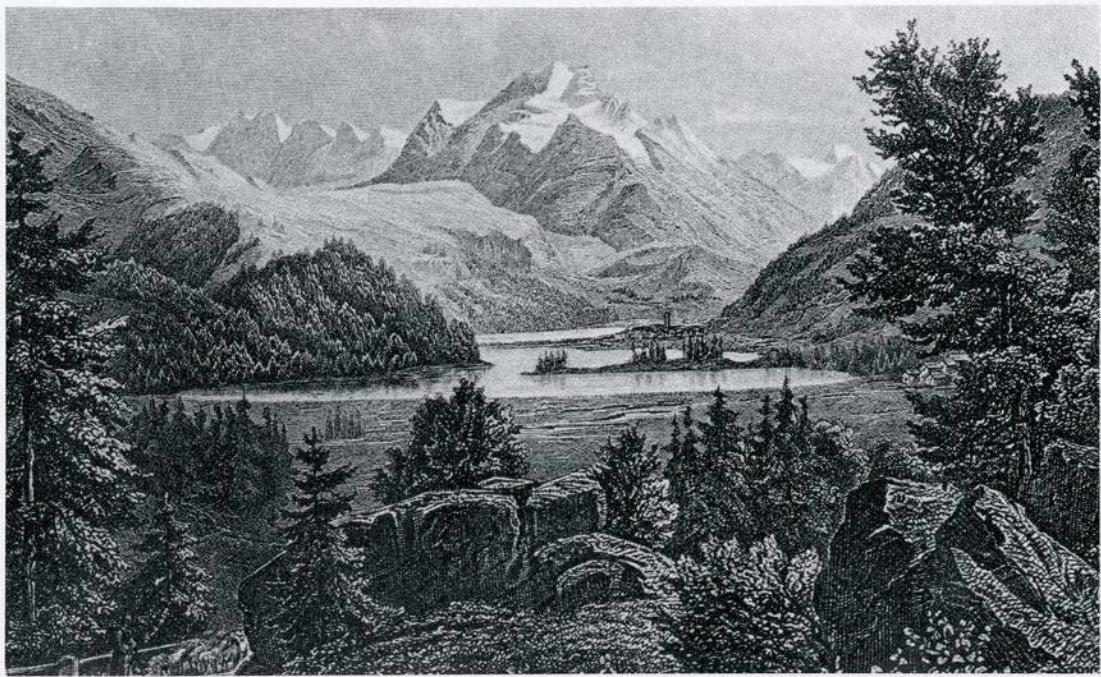
Vraćamo se puni dojmova. Dan Sv. Bartola je prošao. Rode su odletjele daleko na jug preko Italije i Mediterana. Gdje su one sada? Sjećaju li se Lonjskog polja i svojih gniazda na hrastovim kućama u Čigoču? Znam, vratit će se one. A to je dovoljan razlog da im dodemo u posjet. Možda na proljeće, za Josipovo, kada se i one vraćaju!

Priča o jezeru u planini

Prof. MIRA SINCEK, Varaždin

Pod samim vrhom planine, obgrljeno bijelim kamenom i sakriveno u bujno zelenilo grmlja i krošnja mnogog drveća, snivalo je svoj sretan san i živjelo svoju mirnu javu planinsko jezero. U njegovoj modro-zelenoj vodi, ponekad nalik obojenom staklu, nagledavali su se oblaci, popravljavali svoje pamučaste i bijele kosice prije nego li su odlazili dalje u prostranstvo širokog neba. Na njegovoj su površini rado odmarali prozirni voden-

leptiri i kad bi oni tako u jatima sletjeli na jezero, izgledalo je kao da to i nije voda već svilena modra livada procvjetala neobičnim, staklenim cvjetovima. A kad bi šumom mrmorio vjetrić, lagano se mreškala voda i bezbroj je sitnih valića ljubilo obalu svojim vlažnim i nježnim cjelovima, a bijeli bi se kamen, dotaknut suncem što zalazi, nekako stidljivo zacrvnenio, al' ipak sretan i ponosan jer u svom zagrljaju čuva tu čudesnu vodu, suzu

planine.

Nedaleko od jezera u bijeloj stijeni izviralje je živa voda i provlačila se kroz kamen, danju i noću žuboreći vedru i svježu pjesmu života. Na mjestu gdje se voda izvora pretvorila u mali bijeli slap, prije nego će utornuti i stopiti se s vodom jezera, stvorila se šarena duga ko obojeni most što dvije vode spaja.

Svi su voljeli ovo jezero. Ptice su prije odlaska na put gutale njegovu vodu kao da je najslađi napitak, a budući da nikada i nigdje ne nadoše tako slatke i blage tekućine, svake su se godine ponovo i ponovo vraćale njegovoj obali.

U prvi sumrak, kad je sunce još doticalo vrh planine a podnože već tonulo u vlažnu tamu - prethodnicu noći, dovodio je ponosni jelen svoje vitke koštute do jezera i svi bi pili i pili bez bojazni i straha. Bijaše to jezero, pod vrhom planine, mjesto skrovito i vrlo mirno, tu nikad nikom nije prijetila opasnost. Ni pticama, ni životinjama, ni drveću. I Planina je bila ponosna što pod svojim čelom, ko čistu suzu njiše, čudesno modro-zeleno jezero. Ni jedna staza nije vodila do njega i ljudska nogu tu nikad kročila nije, životinje su znale svoje skrovite puteljke i vješto bi prikrivale tragove bojeći se da ova riznica vode života netko ne ugrozi. Uistinu to bijaše čarobno mjesto. U ono malo zemlje sakrivene u pukotinama bijela kamena cvjetalo je naj-

ljepše cvijeće, boja još neviđenih, mirisa zamamnih. Kraj izvora žutile se perunike, svileni svijali listovi vodenih trava, ko bujne kose zelene kovrčale paprati. Svakog bi jutra lopoči na srcoliku zelenom listu otvarali svoje snježno-bijele čaške nudeći Suncu najsladu rosu iz dna svoga cvjetnog srca.

I sve je bilo ko u bajci dok jednog dana ...

Sunce je Planini dovelo prijatelje jer ih je Planina svim svojim srcem žudila, a njezini prijatelji bijahu planinari, ljudi zaljubljeni u ljepote i čari prirode. Oni su dolazili i odlazili ne remeteći mir planine, ne narušavajući sklad života i svaki bi im put Planina otkrila neku tajnu, pokazala neki neobičan cvijet, do ušiju dovela piće nepoznate ptice, povela ih do starog stabla ... uvijek bi za njih u škrinjici svog blaga nešto našla. No u Planinu su počeli stizati i drugi ljudi što ne bijahu planinari već bučno i nametljivo nahrupiše u mir planine. A oni su svugdje zavirivali, svugdje se zavalčili, istraživali, no ipak najstrašnije bijaše što su počeli krčiti šumu, rušiti stabla i stvarati neke svoje, umjetne staze. Malo po malo dodoše oni i do jezera i bijahu očaranji njegovom ljepotom. Ubrzo se priča o čudesnom jezeru pod vrhom Planine pročula nadaleko. I ljudi su očistili gustiš, izravnali put, napravili široku stazu do modro-zelenog čuda.

Iz dana u dan sve je više nogu gazilo put

vrha, sve je više buke i žamora bivalo na mirnim mjestima. Planina se zabrinuto češkala po bujnim krošnjama svojih hrastova i gotovo sa strahom pitala: "Što će iz svega toga ispasti?"

Sunce ju je svakog jutra pozdravljalo i dojavljivalo koliko novih automobila praši šumskom cestom kroz Planinu.

Uzalud su planinari, zabrinuti za svoju dragu Planinu, postavljali natpise, molbe, upozorenja: - Zabranjeno krčenje šume! - Molimo, ne galamite u šumi! - Čuvajte ptice i cvijeće! Sva njihova nastojanja da zaštite ljepotu i mir jezera nisu doticala ovih novih posjetitelja, oni se nisu obazirali na natpise već bi ih još znali i otkinuti i odbaciti u grmlje.

Oko jezera bivalo je sve više otpadaka, smeća, izvor su zakrčili granjem stvarajući neku nepotrebnu i ružnu branu, duga je nestala, cvijeće potrgaše. Voda jezera, ona čudesno bistra modro-zelena, više nije blistala ko dragulj u suncu. Meki valici ne donosi više čistu pjenu već masne mrlje od ulja i talog prljavštine.

Voden-leptiri krhkikh krila ležaše uginuli na površini jezera ko komadići razlupanog stakla, ni lopoča nije bilo, a ponosni je jelen tražio za svoje koštute i mlade negdje drugdje sigurnije pojilo. Ptice su prestrašeno oblijetale ovo njima tako dragi mjesto, više nisu pjevale jer ih nitko ne bi mogao ni čuti od silne buke tranzistora i nadvikivanja ljudi. Sve je više, u bijelu kamenu, bilo crnih zgarista gdje su ljudi - jao! - pekli ribe ulovljene u jezeru, ne mareći da su baš te ribe one što ispunjavaju čak tri želje! No ovima što dodoše u Planinu nisu trebale jer oni su sami ispunjavali svoje sebične želje, sijući strah šumom i pustoš oko jezera.

Iz dana u dan jezero je polako umiralo, priroda oko njega patila, a Planina bolno bespomoćna uzdisala gledajući kako se njezin modro-zeleno oko muti prljavštinom, otpadom i smećem.

No, tako dalje nije moglo i požali se Planina Suncu: - Pomozi Sunce, spasi moje jezero!

Snuždi se Sunce i s njegova zlatnog lica nestade onaj vječiti osmijeh, a kad je progovorilo glas je bio promukao od tuge: - Vidim, vidim! Strašne se stvari dogadaju s tvojim prelijepim jezerom. Ubili su lopoče, nestalo je slatke rose kojom sam se gostilo svakog jutra. Tužno je to!

- Zašto, zašto to ljudi čine? - bolno je zajecala Planina.

- Draga Planino, na svijetu ima i dobrih i zlih ljudi. Onih što vole i čuvaju prirodu znajući da su samo prolazno na svijetu i da ljepote prirode treba

ostaviti i onima što se još rodili nisu. A ima i onih koji uništavaju sve oko sebe nastojeći pronaći užitak za sebe, vjerujući da na to imaju pravo i da je upravo zbog njih to i stvoreno. Evo, ovi drugi, zli, ubiše tvoje jezero! - s puno je tuge objašnjavalo Sunce.

- O, da nikad nisam poželjela prijatelje, ti nikad ne bi dovelo ljude u moje hladovne i sunčane prostore i jezero bi još bilo živo! - sad je već grcajući u susama govorila Planina.

- Hej, stani malo! - pobuni se Sunce. - Ljudi što sam ti dovelo prijatelji su. Oni vole tebe i sve čine da bi sačuvali tvoje ljepote. Oni nikad ne bi otkinuli ni najsjajniji list s tvojih grana, nikad zgasili ni najmanji cvjetić kako god bio sakriven na stazi, jer oni vole prirodu i nastoje je sačuvati za sva vremena i sve naraštaje.

- A odakle onda ovi, zli tu? - upita Planina Sunce koje eto sve zna. - I kako se protiv njih boriti, kako zaštititi jezero, ptice, cvijeće, životinje? Kako vratiti mir i spokoj? - prštala su pitanja.

Sunce se zamislil, nabora čelo, podigne obrvu, duboko udahne i konačno prozbori Planini što je sve to vrijeme ne trepnuvši gledala u njegovo zlatno lice:

- Smislit ćemo već nešto, samo ti budi strpljiva!

Svakog dana, pri prvom jutarnjem susretu, Planina bi Suncu uputila nijem upitni pogled jer joj je tuga zapela u grlu. - Razmišljam! - kratko bi odvratilo Sunce i nastavilo svoj hod nebom.

No, jednog je jutra, prije nego li je Planina uspjela postaviti pitanje, Sunce radosno uskliknulo:

- Znam rješenje!

Planina je obradovana ciknula od radosti što izlaz postoji i Sunce donosi rješenje a onda je načulila svoje zeleno uho da čuje. Sunce se spustilo nisko, gotovo naslonilo na njezin vrh i dugo, dugo šaputalo u šuškavo zeleno uho Planine.

- Odlično! Izvrsno! Super! - uzvikivala je Planina slušajući Sunce. Hvala ti, dragi i mudro Sunce!

U to vrijeme, u sjeni visokih mirisavih jela, odmaralo se društvene planinara, udišući opojan dah vruće smole što je lagano klizila hrapavom korom debla. Bijahu oni žalosni, vrlo žalosni zbog svega što se događalo jezeru, životnjama, cvijeću, Planini. Jer ono što je boljelo prirodu boljelo je i njih, prijatelje prirode i Planine. No, ništa nisu mogli smislit. Ćinilo se da su poduzeli sve: stavili natpise, upozorenja, molbe, donijeli metalne kante za smeće i redovito ih praznili, no životinje, lepti-

re, cvijeće i bistrinu jezeru nisu mogli vratiti.

Bio je topli ljetni dan, no odjednom kao da je netko s neba ukrao Sunce, sve se u tren smračilo. Nebo se napunilo mračnim i prijetećim oblacima. Odjednom se začuo tutanj groma a oštrica usijane munje proparala je tminu. I već od toplog ljetnog dana nije bilo ni traga, mrak ispunjen grmljavom i bljeskom munja zavio je Planinu. Oblaci su naskoro prosuli kišu. Padalo je dugo, dugo, kao da netko iz velikih bezdanih bačvi toči vodu na zemlju. Danova je kišilo i samo bi na kratko Sunce provirilo iza debelih oblaka, kimmulo glacom kao da kaže: - Dobro je tako! - i nastavilo drijemati negdje iza crne tmine. Nitko nije dolazio u Planinu, no ona začudo nije zbog toga bila tužna niti se osjećala osamljenom. Probudivši se, svakog bi jutra zatresla svojom bujnom grivom zelene kose i svud unaokolo razbacala mnoštvo kišnih kapljica nakupljenih tokom noći u krošnjama, i namignuvši mrgodnim oblacima doviknula:

- Samo naprijed, što više kiše izlijete na moje staze, grmlje, drveće, na moj vrh!

Od silne kiše Planinom potekoše neki novi, žuti potoci, zemlja se navlažila i sjemenke koje su dugo snivale u njoj nabubriše, pustiše klicu a ono malo topline što je stizalo od povremenog provirivanja Sunca iz oblaka, uskoro je zazelenilo staze novom bujnom travom, razlistalo mnoge povijuše, razraslo trnje i žbunje. Izvor uz jezero, obogaćeno vodom, u tri je jaka slapa bučno pršio preskakajući kamenje i zaranjao u jezero sve ga više bistreći i vraćajući mu modrozelenu boju. Uskoro su se vratile odnekud i one posebne srebrne i zlatne ribice, oko nekoliko čistih i nježnih lopoča radosno su oblijetali voden-leptiri staklastih krila. U krošnjama probuđena začula se pjesma ptica a u bujnu zelenilu grmlja i raslinja provirivali su raskošni rogovi jelena što je, još uvijek oprezan, pažljivo osluškivao prije nego što će svoje koštute i mlade dovesti na najbolje i najdraže pojilo, na vodu jezera.

Ali nešto je ipak bilo drugačije: staza što je ljudi prokrčiše do jezera više nije postojala, sva je zarasla u grmlje, oplele su je povijuše, zakrčilo trnje, drveće je ispreplelo svoje grane i onemogućilo prolaz. Čak je i jedno vrlo staro i umorno drvo poleglo na put i do jezera se više ljudskom nogom nije moglo. Zapravo, čak ni oni što su tu bezbroj puta bili, sad nisu znali pronaći stazu. Planina je, vidjevši da je jezero sakriveno i sigurno, zadovoljno odahnula. Opet joj je mudro Sunce pomoglo, opet su zajedničkim snagama Sunce, Oblaci, Kiša,

Sjemenke i Drveće spasili prirodu.

S prvim sunčanim i suhim danom vratili su se Planini prijatelji - planinari. Kad stigoše pod sam vrh, vidješe da staze prema jezeru nema, zapravo i njihove staze bijahu prilično obrasle novim granama, grmljem i lišćem, ali puta do jezera jednostavno nije bilo i teško da bi itko mogao sa sigurnošću reći gdje je zapravo to čudesno modrozeleno jezero.

- Izvrsno! - reče jedan od planinara - sad je jezero sigurno, nitko ga više neće moći pronaći, niti mu nauditi!

- Zar ni mi više ne možemo do njega? - pomalo žalosno upita najmladi, još gotovo dječačić.

- Niti mi, i to je dobro! Pa kad bismo i znali put nikad više ne ćemo k jezeru, da za nama ne dođu oni što su ga zamalo svojom nebrigom ubili! - odgovori najstariji planinar.

- Tako je! - zaključi razgovor djevojka-planinar, - nama će biti dovoljno da znamo da jezero opet živi, ne moramo ga vidjeti niti dolaziti k njemu. Sačuvat ćemo u srcima i sjećanju njegovu ljepotu!

Slušajući ih, Planina je zadovoljno šuškala svojim krošnjama. Znala je da u njima ima prave prijatelje koji nikad ne bi naudili prirodi.

Sunce je, napivši se slatke rose iz lopočeva srca, zadovoljno drijemalo na kamenom vrhu Planine, a u modrozelenoj vodi čudesnog jezera ogledala se sva radost Planine.

U opustjelim Dabrima i dulibama

DANIJEL VUKUŠIĆ, Jablanac

Sjedamo u auto kojim upravlja Boris i iz Mireva usmjeravamo put Oštarija. Jutrom je vrijeme promjenljivo i nestabilno, jer se uokolo gomilaju tamni oblaci, ali prema vlastitom zapažanju zaključujemo da će dan biti lijep. Prolazimo Štirovaču, te pokraj Jovanović i Borovačkih Padeža, a potom preko Klepine dulibe i Kugine kuće kod Težakovca, nastavljamo prema Opaljenom vrhu. Netom smo se počeli spuštati prema Dulibama i Dabrima, počela je padati kiša, koja nas prisili da se sklonimo pod krošnjato stablo, jer je auto bez krova. Kišica je neko vrijeme tiho rominjala, a od Došen Dabre preko duliba povlačila se magla, koja se ubrzo rasplinula; kišica je prestala, te se cijeli krajolik kupao u rosi, koja je kao milijarde prosutih bisera svjetlucala na suncu.

Kad je kiša popustila, sjedamo opet u kola i krećemo dalje cestom s koje se u maglici isparava voda, a kad bi začarlijao vjetrić, runio bi s krošnja kapljे što su padale po nama pričinjavajući nam vožnu ugodnjom. Što smo se više spuštali prema Dulibama, sunce je sve više pripicalo. Prošavši tunel kod Došen Dabre, izlazimo iz kola, razgledamo okolicu, ali pogled se uglavnom zadržava na lijepim livadama i napuštenom zemljištu Došen Dabre, gdje se još vide ruševine bivših nastamba. Među njima jedna lijepo građena kamenka katnica većeg prostora i relativno skupe gradnje, sada je bez krova, dok joj zidovi još uvijek odolijevaju zubu vremena. Šime Balen škljoca fotoaparatom i snima sve što smatra zanimljivim, a potom opet sjedamo u kola i krećemo dalje. Malo prije Dabarske kose parkiramo kola u hladovinu kod jednog vrtića, koji je nekad davnije bio ograđen kao sjenoška s dijelom obrađenog zemljišta.

Sunce je već vraški pripicalo kad se, ne znajući za markaciju, onako na sreću uputismo s Dabarske kose prema Ravnom Dabru. Na dijelu puta do šume siječemo dva puta cestu što su je žitelji Ravnog Dabre gradili i dobar dio uredili, ali nikada ne dovršili. Spuštajući se kamenjarom,

ubrzo u šumi nađemo na strmi put, kojim su se kao prečacem služili neki žitelji Ravnog Dabre. Put je uglavnom prekriven suhim bukovim lišćem (šušnjom) i nagnjilim granama što padaju sa stabla. Već zbog strmine i mekana terena, brzo smo napredovali, dohvativši se južnog dijela Ravnog Dabre. Tu na rubu šume, u debeloj hladovini raznog bjelogoričnog drveća, nađemo na dvije napuštenе obiteljske kuće sa štalama. Još su pod trošnim krovovima, ali ih vrijeme rastače. U jednoj od njih nema mnogo inventara, dok su u drugoj brižno spremljena sprežna kola s drvenim osovinama, dio tkalačkog stana i malo poljoprivrednog i drugog oruđa. U jednoj prostoriji, koja je, izgleda, dograđivana i krovište joj je od betona, nalazi se postavljen žrvanj za mljevenje žita, toliko očuvan da je još i danas pogodan za upotrebu. Sve to navodi na zaključak da su ljudi još tada mislili na povratak. Oko kuća ima goleme stabala koja su u ono vrijeme služila žiteljima kao zaštita od naleta vjetra i ljeti za hladovinu. Nakon useljavanja žitelja podiglo se i mledo drveće, te se kuće niotkuda ne mogu vidjeti. Malo podalje ispred kuća ima nekoliko većih terasa - brižno uredena zemljišta, od kojih se dalje nastavlja posve ravno polje, po čemu valjda i ime Ravn Dabar. Od svega inventara prof. Antunac uzima jedne drvene vile domaće obrade.

Ne znajući puta kojim bismo pošli, krenemo u smjeru bivše škole, sadašnjeg planinarskog doma. Već nakon nekoliko prvih koraka zagazimo u visoku travu, ali ipak nastavljamo dalje. Prvi je išao Antunac, a mi za njim. Što smo dalje gazili, trava je bila sve veća, a hodanje sve teže. Sunce pripeče, mi se znojimo, posrćemo, ali zagazili smo pa moramo naprijed. Trava skoro svuda nadmašuje našu visinu, pa Antunca ispred sebe vidimo tek toliko koliko mu izviruje bijeli šeširić iz trave. Ponekad se cijelom dužinom srušimo u travu kad nagazimo na bivše mede (jarke) zemljišta. Malo zastajemo, pa opet napredujemo, dok se ne dohva-

tismo tvrdih livada s nižom travom, gdje se može slobodnije hodati, a tu već nailazimo na stabla pod kojima se možemo u hladu odmoriti. Sjedimo, razmišljamo i pričamo o tome kako li je ovo zemljište moralо biti plodno, kad danas po njemu raste tako bujna i visoka trava. Poslije toliko napornog puta konačno stižemo pred dom, gdje zatknemo dva planinara. Rodom su iz ovih krajeva, a žive u okolini Zagreba. Domar koji po rasporedu rada - kako nam reče dr. Ante Rukavina - treba toga dana biti na dužnosti, još nije stigao. Sjedamo pod krošnjatu lipu u hladovinu upoznavši se s dvojicom planinara koje smo tu zatekli i započemo razgovor. Jedan od njih priča kako je kao đak dolazio u sadašnji dom na školske priredbe. Pošto su nas vidjeli kojim smo se smjerom kretali, pomislili su da smo možda neki odseljeni vlasnici zemljišta u obilasku svojih posjeda.

Nakon duljeg razgovora i odmaranja konačno stiže i domar, poprilično oznojen. Pravi kršni gornjak prilazi nam, predstavi se i upita čime li nas može poslužiti. Naručimo svatko po neko piće i za sve kavu. Antunac usput domaru dariva vile, a on ih prima sa zahvalnošću, jer će njima povećati zbirku vlastitoga malog muzeja (jedna sobica u domu). Domar valjda nije obilazio bivše nastambe, kad ponekih domaćih seoskih oruđa nema, a ona vjerojatno trunu po kućama ili ruševinama.

Poslije poduljeg odmora, domar nas pozove da obidemo prostorije doma, što smo sa zadovoljstvom prihvatali. U domu je sve lijepo postavljeno i uredno, a napose nam se svijedjela bivša učionica, sada prostorija za spavanje, u kojoj su dva reda uredno postavljenih ležaja. Po obilasku prostorija obilazimo sve oko doma, kao i mali šumarak borova koji zasadiše bivši učenici škole pod nadzorom marljivog učitelja. Opet sjedamo u hladovinu pod lipom. Šime snima nekoliko snimaka, a potom se oprاشtamo s domarom i dvojicom planinara, uputivši se prema cesti, ali ne putem kojim smo stigli do doma, već markiranim putem kojim su se služili bivši žitelji Dabra. Prvi dio puta je pretežno livada bez stabala, pa je sunce vraški pripicalo, ali smo lagano napredovali dok se ne dohvativamo šume, zidom ograđenih dijelova posjeda. Usput nailazimo i na stara bukova stabla na kojima se vide brojni ožiljci od ranijeg ranjavanja i urezanih inicijala. Malo poviše u šumi nailazimo tik uz put na izvor vode, gdje se malo osježimo. Krećemo dalje, ali

kroz duboku hladovinu. Prošavši dio puta, napuštamo markaciju i skrećemo desno bivšom vlakom kojom su se služili žitelji, jer novo započeta cesta nikad nije ni dogotovljena. Hodali smo šumom i hladovinom, te opet izišli na dio nedogotovljene ceste, gdje smo ponovno naišli na markaciju. Prilično strmim putem stigli smo na uzdužnu cestu, gdje smo bili ostavili kola. Stigavši do kola, malo se odmorimo, a potom krećemo prema Baćić Dulibbi, gdje već po navici, a i zbog pogodna položaja ručamo, popijemo po čašicu vina, te kuhamo oblagatnu crnu kavu. Anka i ja beremo čajeve, u čemu nam se pridružuje i prof. Antunac, dok se Boris i Šime pozabaviše nekim temama koje nas nisu zanimali, stoga su nam oni tek malo bili od koristi.

Poslije podulje berbe, opet se svi vraćamo pod krošnje stoljetnih bukava protegnuvši se po travi i slušajući lak šum vjetra, koji tek jedva vidljivo leluja livadama Dulibe i kao u valovima prebire lišće površinom šume, dok prostorima titra jaka popodnevna žara, tjerajući sve živo u hlad. Napirem sluh i prisluškujem neke mi nepoznate jedva čujne šumove, koji kao da dopiru iz okolnih duliba donoseći poruke davnina i bivših žitelja ovih lijepih i privlačnih dolina. Je li to uobrazila ili dulibe i poslije opustjelosti još uvijek prenose šapat preko prijevoja iz doline u dolinu? Slušam dugo i dugo, a potom dolazim do zaključka da to šapuću šume svoj šapat od kada postoje ove doline i vječno će šaptati, ponekad prelazeći i u urlik kad zaviju jaki hladni vjetrovi. Taj šapat i urlik dobro su poznavali samo oni koji su nastavali ove dulibe. Ali njihov šapat bi nam - kad bismo ga mi razumijeli - mogao ispričati mnoge radosti, žalosti, tuge, boli i jecaje onih koji su se ovdje rađali i umirali. Poneki bi i nestajali u beskrajnim širinama, gdje im se za svagda gubio trag, iako su do kraja života čeznuli za svojim dulibama i željeli da se u njih vrate i vide posljednji izlaz i zalaz sunca iza svojih dragih kukova.

Ma kako je dulibe još uvijek pritisala omara, mi se spremamo za povratak. Ustajemo, sve stavljamo u prtljažnik kola i krećemo prema našem boravištu na Mirevu. Cijelogata puta od četrdesetak kilometara vozimo se kroz šume hladovinom, da nas tek ponegdje na kojem proplanku obasja sunce. Stigavši kući obavljamo nužne manje poslove, a poslije večere sjedamo pred kućom i pričamo do kasno u noć, uživajući u svježini planinske noći.

Bonattijevim smjerom na Petit Dru

MILAN DOLOVSKI, Kraljevica

Ljeto se bližilo penjačkom zenitu sezone, a Valter i ja smo upravo tada proživljavali "boli" zbog toga što nismo otišli na dugo planiranu ekspediciju u Peruanske Ande. Ispratili smo prijatelje koji su ipak uspjeli otići i obojica se složili da planine uvijek čekaju. Izgleda da ćemo ovog ljeta ipak samo u Chamonix. Po pričama koje se čuju u našem Alpinističkom odsjeku, ovog će ljeta biti veća kolonija Riječana u Chamonixu.

Konkretan plan nismo ni imali - dok me Valter jednog dana ne nazove i kaže: "Milane, zvaو sam Stipu Božića, idemo penjati The Drus - Bonatti Pillar". Ja sam tada slegnuo ramenima i pristao, a iskreno nisam ni znao što to zapravo znači. Dugo godina penjemo zajedno, valjda zna što predlaže. Nakon nužnih priprema i informiranja kod Stanka, Vlade i još mnogih drugih, evo nas ovdje u kampu "Les Praz", podno samog "The Drusa". Prvom šetnjom po gradu uočavamo koliko je ovdje alpinistička oprema skuplja nego u Italiji.

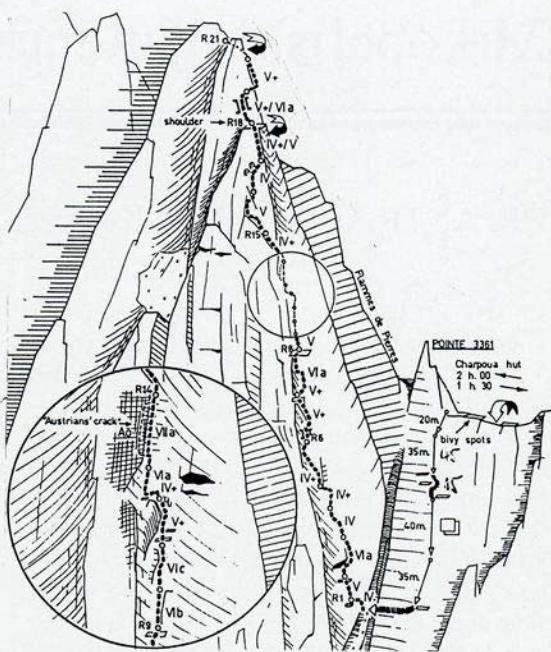
Željko i ja odmah sutra krećemo prema vrhu Mont Blanca, a Marko iz drugarske solidarnosti ostaje čekati i tražiti Alenu, koji se trebao još sinoć pojavit iz Poreča, ali ga nema ni jutros. U nedjelju 30. srpnja nas dvojica se vraćamo s vrha, a u kampu nalazimo Marka i Alenu gdje lijeno drijemaju u hladu. Ova dva dana vrijeme je vedro i sunčano. Ponedjeljak ujutro je maglovito i oblačno, a uskoro se pojavljuje i kišica. U međuvremenu kada ne pada kiša pokušavam "osjetiti" granit na stijenama u samom gradu. Navečer toga dana stižu Valter i Goran, ekipa je sada kompletna. Brine nas vremenska prognoza, najavljuje popodnevne "nevihte". Utorak ujutro osvanjuje vedro i sunčano. Valter i ja se odlučujemo da idemo prema "driju", a Goran, Marko i Alen, budući da su prvi put ovdje, idu "via normale", tj. preko "Aiguille du Gouter" prema vrhu. Kad smo popunili zalihe za tri dana, odemo u informativni centar u gradu gdje ispunjavamo karton s podacima tko smo, odakle smo i što mislimo penjati. Saznajemo da su usluge traženja, što uključuje i upotrebu helikoptera, u Francuskoj

besplatne - živjela Francuska! Vozeći se vlakom prema Montenversu pogledom obuhvaćamo čitavu dolinu u kojoj leži Chamonix, a također i planinski lanac koji je okružuje sa sjeverne strane - "Masif Des Aiguilles Rouges". Spuštamo se na "Mer de Glace" i započinjemo put prema Refuge de la Charpoua (2841 m). Obaviješteni smo o novom putu koji ledenjak prijeći odmah na samom početku lijevo, popne se na travnato "rame" iznad ledenjaka i lakin usponom dovede do doma. Priječeći ledenjak upadamo u labirint pukotina koji nam uzima previše vremena, pa se ponovo vraćamo na uhodani put desnom stranom ledenjaka. Negdje na polovici ipak ga priječimo na lijevo. Po opasnoj vododerini dižemo se na travnato rame gdje sustižemo stari put koji nas naglim usponom dovede do doma. Dom je simpatična drvena kućica s desetak ležajeva. Naš put se nastavlja ravno iznad doma, ponovo po Glacier de La Charpoua sve do stijena "Aig. Sans Nom" (3982 m), da bismo se ponovo spustili do visine doma samo zato da zaobiđemo orijaške pukotine. Sa snijega prelazimo na stijenu negdje na visini 2900 m i sada nam predstoji kosi uspon II i III stupnja na visinu od 3100 m, gdje bismo trebali bivakirati. U magli smo, a i teške naprtinjače učinile su svoje (nosimo komplet zimske i ljetne penjačke opreme i opremu za bivak). Nalazimo na mjesto blizu vode gdje jedan koso položeni kamen pruža idealno mjesto za bivakiranje.

Oko ponoći kiša nas budi i tjera u navlačne vreće. Rano ujutro još po mraku, s naglavnim lampama, nastavljamo dalje prema sedlu na visinu od 3100 m - odakle slijedi "absajl" 200 m do ulaza u smjer. Ovaj spust je izuzetno pogibeljan. Bacamo uže 4 - 5 puta i svaki put je to velika neizvjesnost, kako je kršljivo i ne uspijevamo vidjeti kraj užeta. Spust se ne pruža vertikalno. Potrebno je obavezno imati dva užeta od po 50 m. Na samom dnu uspješno "forsiramo" ledenjački potok u penjačicama. Nakon čitanja opisa i promatranja skice otkrivamo točan smjer. Pred nama stoji 650 m granita ocjene VI A2 ili VIIa

slobodno. U borbi s orientacijom napredujemo bez bitnih teškoća. Nekdje smo u trećoj dužini, kada se desno od nas uz jaku buku obruši kamena lava točno po mjestu kuda smo mi malo prije "absajlali". Iako je sunčano i bez jačeg vjetra, penjemo u navlačnim hlačama i jaknama. Hladnoću pojačava popodnevna magla, koja nam otežava i orientaciju. U samom smjeru, a i svuda oko nas, mnogo je svakovrsne opreme - zaglavci, frendovi, zamke gotovo oko svakog kamena. Izgleda da je ovdje najveći problem orientacija. Na sreću, mi ne lutamo previše, možda najviše zahvaljujući odličnom Stankovom prijevodu opisnog dijela smjera, sama skica smjera ne pruža dovoljno informacija. Iako smo negdje usput "posijali" moj sat, postaje nam jasno da čemo još jednu noć provesti pod, nadajmo se, vedrim nebom. Zbog problema u prilazu prekasno smo ušli u smjer. Ponovo smo u magli - hladno je, pojavio se i vjetar. Nalazimo se u dužinama tzv. Austrijske pukotine (VIII), najtežeg dijela smjera. Valter se trenutačno nosi s njome. Spustila se noć - više mi da više nema ni sponke, a visi na jednom klinu. Nekako ga sustižem, stavljam svjetiljke na glavu i ja nastavljam dalje. Nakon gotovo čitave dužine stižem do uske police gdje bismo mogli provesti ostatak noći. Noć je vedra i hladna, nalazimo se na oko 3500 m. Najviše od hladnoće pate noge, u penjačice ne stanu deblje čarape. Kada ne vrijedjamo, a i toga je jako malo, zadovoljstvo nam pričinjava izrazito zvjezdana noć. Mislim da čemo poslije ovog iskustva obojica malo poraditi na boljem poznavanju sazviježđa. Lagano sviće - desno od nas se pruža greben koji vodi na vrh Petit Drua (3754 m). U početku samo čujemo, a uskoro i vidimo tri naveza koji paralelno napreduju, dovikujemo si pozdrave. Udovi su utrnuli i promržli, a treba krenuti dalje - čeka nas još oko četiri dužine. S jednom čokoladicom i malo preostale vode pokušavamo se trgnuti. Uskoro se javlja i sunce, pa je malo toplije. Smjer se pruža po sz. strani stijene. Do vrha stižemo bez bitnih teškoća, uspon je gotov. Pokušavam u sebi pronaći osjećaje sreće i zadovoljstva, nema ih. Umornih i hladnih pogleda pružamo si ruke i u tišini upućujemo pogled na predivnu okolicu. Iako umornih tijela i zatomljenih osjećaja, pogled nam se najviše zadržava na Grandes Jorasses - tko zna, možda jednom...

Što na kraju reći, o samom smjeru? U bitnim teškoćama ima zabijenih klinova, sidrišta su više-

manje sa zamkama, ima dosta drvenih "kajli" bez zamkica, ali uglavnom se koriste "frendovi" i zaglavci. Smjer se uglavnom sastoji od kamina i pukotina u kojima su gotovo idealna mjesta za stavljanje zaglavaka i frendova, ali je problem njihovo kasnije vađenje, tako da smo mi iz smjera izašli samo s jednim frendom i jednim zaglavkom. Velika je prednost zaglavaka i frendova sa sajlicom, a ne s trakom.

Osjećaj zadovoljstva kvari nam i spoznaja da nam sada još predstoji neizvjesni "absajl" oko 300 metara. Spust nije vertikalni i treba puno pažnje u orientaciji. Oko nas na sve strane vise užeta, a gotovo oko svakog kamena je sidrište, no malo je pravih. Velika je opasnost pri izvlačenju užeta da negdje ne zapne.

Po vrućini i žedi stižemo ponovo do Rif. Scharpoua, a tu je voda i hrana. Poslije jela i pila sve je lakše. Valter tu mudro ostaje spavati, a ja u želji da povratak završim još danas i da se što prije stavim pod tuš, nastavljam "novim putem" prema Montenversu. Na samom silazu na ledenjak previše je željeza - ljestve i držaci - kao da se penjete ili spuštate s dimnjaka. Zadovoljstvo mi pričinjavaju svisci sa svojim prodornim zvižducima, ima ih jako puno i stalno sviraju. Znam da se to bune što im narušavam mir - ali ja to ipak doživljavam kao da me pozdravlju - možda ipak?

Mrkopaljski planinarski put

DR. ANTE STARČEVIĆ, Karlovac

HPD "Bijele Stijene" iz Mrkoplja provelo je i markiralo smjer kroz najzanimljivije i najljepše dijelove Samarskih stijena. Taj dio puta zamišljen je kao dio budućega Mrkopaljskog planinarskog puta što će se za planinarsku javnost otvoriti 1996. godine. Budući put išao bi od Mrkoplja preko Majvrha (1269 m), Čelimbaše (1085 m), Široke drage i Krune do Samarskih stijena, a u nastavku kroz Duboku dolinu (dragu) do Bijelih stijena te preko Bjelolasice i Begova Razdolja do planinarskog doma u Tuku,

Samarske stijene su poseban biser Mrkopaljskog planinarskog puta. Markacija prolazi kroz područja gdje je priroda ostala još netaknuta, u svom praiskonskom obliku. Plod je neizmjerne ljubavi prema ovom kraju i prekrasnoj prirodi. Zar postoji nešto ljepše i ugodnije od boravka na Samarskim stijenama? Strše one dostojanstveno kao spomenici prirode, kao snježnobijeli oblaci u tamnozelenom moru crnogorice, čuje se tu ugodan cvrkut ptica uz dekor ljupkih baršunastih cvjetova

MRKOPALJSKA HIMNA

SVEČANO

D G D A₇ A₁₇
1. živio, živio, Mrkopalj naš dragi, živio,
mf G D A D
živio naš gorski kraj naš Mrkopalj
Malo po malo, malo po malo, malo po
mpa G | D₁ G₂ A₃ | D | D₄ G A₇ | D |
ma-lo-ću-ti-ja-doć-ću-ti-ja-doć

runolista. Nakon posjeta vratit ćete se odmorni i svježi, bogatiji za jedan planinarski događaj. Ovdje se mnogi tornjevi, čunjevi, stupovi i kukovi prikazuju kao okomite litice u bizarnim oblicima, a biserna bjelina vaspneca u kontrastu je s tamnim šumskim prostranstvima. Zakonom od 28. siječnja 1985. godine proglašene su Bijele i Samarske stijene strogim rezervatom prirode u površini od 1.175,35 hektara. Samarske stijene pružaju se skoro usporedno s Bijelim stijenama, malo zapadnije od njih. Njihov greben ima sjevernu, srednju i južnu skupinu. Put iz Mrkoplja vodi do planinarskog doma u Tuku, nastavlja cestom prema Matičpoljani i na 13. kilometru odvaja se s ceste markacija za Ratkovo sklonište i Samarske stijene.

Stijene predstavljaju pravi labirint prohoda, prolaza i klanaca, koje nadvisuju kupolasti vrhovi. Stijene dosižu impozantne visine, glatke su i izljebljene.

Na putu se nalazi 8 kontrolnih točaka (KT). Sve nadmašuju visinu od 1240 metara. To su: Vrh Samarskih stijena (1302 m), Stepenica (1280 m), Piramida (1270 m), Veliki kanjon (1274 m), Dvorac (1240 m), Južni vrh (1299 m), Amfiteatar (1245 m) i Južna Barjera (1283 m).

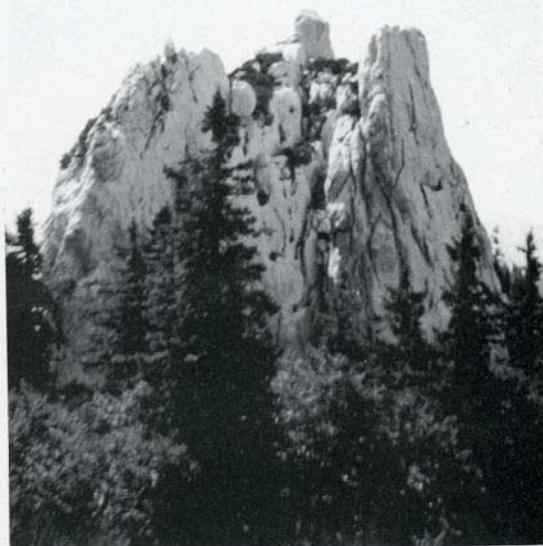
2. *Živjele, živjele šume našeg kraja
živio, živio naš gorski kraj, naš Mrkopalj
Malo po malo (1. put)*
3. *Lisina, Čelimbaša, Maj i Bitoraj zagrlili
Mrkopalj naš gorski kraj, naš Mrkopalj
Kada u zimi svud je bjelina, tada
u ljeti svud cvijeća ima (1. put)
Uvijek je svakom mio taj kraj, taj
naš dragi Mrkopalj (2. put)*
4. *Živjele, živjele žene našeg kraja, živio
živio, naš gorski kraj, naš Mrkopalj*

LEGENDA:

— MPP
..... KPP

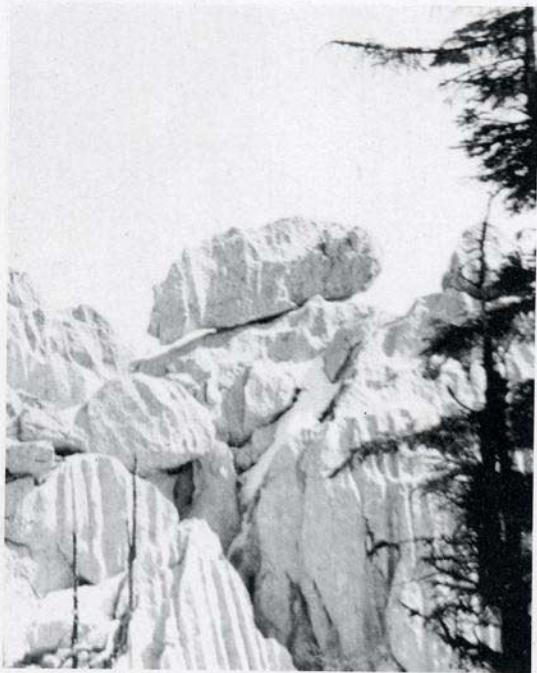
Najviši je vrh u sjevernoj skupini, zarastao unisko raslinje, visok 1302 metra. Kroz procijep između stijena, desnim obronkom najvišeg vrha, pa podnožjem okomite litice dolazimo do vrha Stepenice. To je kamenita zaravan koja nalikuje stolovima. S vrha Stepenice spuštamo se do lijepo zaravnih, uspinjemo do prevoja između dvije litice i dolazimo do vrha zvanog Piramida. Prekrasna je i Dolina suza do koje put vodi s Piramide. Vidi se ovdje duboka provalija s vječitim snijegom, prolazimo rubom ponikve do podnožja okomite stijene te strmim usponom stižemo u sam vrh Doline suze.

Nedaleko se nalazi i prekrasan vidikovac, a blizu je i veličanstveni Veliki kanjon - to impozantno djelo genijalnog stvaraoca prirode. Najljepši je gledan sa zapada, a ima dva ulaza i dva izlaza. Prolazimo kroz more krša i spuštamo se u ponikvu podno Velikog kanjona. Put nas tu vodi kroz izvanredno zanimljiv labirint klanaca. S vrha Samarskih stijena dovre je potrebno 110 minuta. Do Ratkova skloništa, jedinstvenog u našoj zemlji po smještaju u polupećini, ispod prevjesne stijene, doći ćemo za 25 minuta, a dalje do 13. kilometra na cesti prema Mrkoplj za 50 minuta.

Za 15 minuta dolazimo iz Velikog kanjona do glatke i okomite stijene koja nadvisuje okolno drveće. To je Glava šećera. Nalazi se tu i Dvorac, koji je dobio ime po mnogobrojnim šiljastim i okomitim vrhovima što strše kao kule na dvorcu. Stijene su visoke 30 do 40 metara, a s vrha se pruža izuzetan vidik prema Bijelim stijenama i Bjelolasici. Sa Južnog vrha očarava pogled na Velebit, otok Krk, Veliku Javornicu, nepregledne šume u Lici, Risnjak i slovenski Snežnik. S desne strane pruža se dugačak greben Bjelolasice. Najljepši je pogled prema južnoj stjenovitoj skupini stijena koje se redaju jedna do druge.

Amfiteatar je pravi biser u Samarskim stijena-

su bogato ukrašeni cvjetovima runolista i drugim rijetkim biljkama. Uz polupećinu prolazimo mimo kamene blokove, pune rasjeda i pukotina, teško prohodnim terenom uzbrdo grebenom do vrha Južne Barijere. Kamenit je to vrh, s divnim pogledom na izžlijebljene okomite stijene pod nama i Bjelolasicu pred nama. Velika pećina je duboka oko 30 metara i u nju se može spustiti bez alpinističke opreme, po uskom kamenitom grebenu u sredini pećine. Ona na početku nema stropa, već dva golema otvora zjape u nebo. Na dnu ima siga, a i preko cijelog ljeta snijega. Jedinstven je doživljaj silazak u pećinu i njeno razgledavanje.

Obilazak cijelog puta može se podijeliti na dvije dionice. Prva je od 13. kilometara smjerom vrh Samarskih stijena - Stepenica - Kocka - Piramida - Veliki kanjon - Glava šećera - 13. kilometara (160 min). Druga dionica također počinje na 13. kilometru i vodi smjerom Ratkovo sklonište - Glava šećera - Dvorac - Vrh Južne skupine - Amfiteatar - Južna barijera - Velika pećina i natrag do 13. kilometra (4 sata i 10 minuta). Dnevnik "Mrkopalskog planinarskog puta" može se nabaviti kod HPD "Bijele stijene" 51315 Mrkopalj, ili kod Branka Blaževića, Mrkopalj, Stari kraj 75, telefon 051/833-248. Obilaznicima pripada vrlo ukusna, višebojna, numerirana spomen-značka.

ma, pravo remek-djelo prirode, jedno od arhitektonski najskladnijih oblika. U višem dijelu nalazi se travnata zaravan sa smrekama, a u nižem je posut kamenjem i obrastao raslinjem. U stijeni prema jugu nalazi se i visoka kratka pećina. Amfiteatar je okružen stjenovitim bedemima, a vrhovi

Dan kada se stvarao svijet

ZLATKO PAP, Varaždin

Jasenak obavijen tamom i mokra cesta - prvi dojmovi desetorice planinara - nisu mogli narušiti optimizam koji je zračio krajem. Kapi što su padale s drveća, blato i sklisko lišće i kamenje, nisu ometali zaljubljenike u prirodu da se dive gorostasima među drvećem i da se šale. Tmuran dan, sivilo i magla. Prozračne šume i staza koju prate markacije. Ide se dalje, krati se staza i zaobilaze divovi koji padaju i umiru, dok ispod njih sve vrvi od života. Prvi utisci tajanstvenog svijeta Gorskog kotara.

U skloništu na Bijelim stijenama peć je mamila toplinom. Ručak, presvlačenje i priprema za "Vihoraški put". Tu nema znakova civilizacije i zakona. Sve odiše davnim vremenima. Ovdje je priroda pokazala svu svoju maštovitost i kreativnost. Divlju iskonsku ljepotu i surovu svakidašnjicu. Svaki je korak i pokret odmjeren, jer planina ne opršta pogreške. Prošavši težak i opasan put po mokroj stijeni i magli, doživio sam DAN KADA SE STVARAO SVIJET.

Koliko smo se samo spuštali i dizali,

zaobilazili kolose, prolazili kroz procijepe, pazili da ne propadnemo u brojne rupe i ponore, pomagali jedni drugima, divili se prirodi koja ulijeva poštovanje. Nikako do cilja. Već se spuštao sumrak. Žurili smo koliko je to u onim uvjetima bilo moguće.

Sreli smo dva gardista koji su nas upozorili da kod križanja ne odemo u krivom smjeru. Uskoro smo čuli glas vođe koji je bio kod skloništa. I napokon, u "Ratkovom skloništu". Došlo je i troje izviđača koji su promašili smjer i vratili se s vrha Samarskih stijena. Bila je noć. Naš vođa i dvojica izviđača pošli su s baterijama da pronađu zaostale. Naši prijatelji već su se pripremali za bivakiranje, ali su "spasioci" čuli glasove i doveli ih u sklonište. Umorna lica i osmjeh. Spontani razgovori, čajevi, šale i juha od povrća. Sjećam se riječi prijatelja iz skupine koju je zatekla noć, a što ih je izgovorio još na Bijelim stijenama: "Bu noć". I bi noć. Noć je bila mirna. Nebo posuto zvijezdama.

Ujutro smo krenuli na vrh Samarskih stijena. Samo markacije svjedoče o prisutnosti čovjeka. Dah divljine uz pomoć vjetra i inji stvara paperje ili pramen kose na kamenu, djeliću kore srušenog gorostasa. Na drugom rastu bukovače. I sada, kad smo stajali na vrhu, gledali smo Bijele stijene obasjane suncem, gdje smo prošli najteži put. U

daljini, iza smeđe kulise, bijelile su se stijene Bjelolasice.

Kad smo se vratili u sklonište i doveli ga u red, krenuli smo cestom koja nas je dizala i spuštalа i sišla u dolinu. Prvi jači uspon bio je prilično strm. Zastajali smo da bismo slušali žubor potoka, te nakon silaska došli na makadamski put koji nas je doveo pod samu Bjelolasicu. Početni uspon bio je vrlo oštar, poslije se penje u zavojima do skloništa na Bjelolasici. Nakon odmora otišli smo na sam vrh. Gore je sjeverac pjevao svoju ledenu pjesmu, šarao injem i zaledenim cvjetovima.

U zalazak sunca gledali smo lijepе prizore. Noć je bila mirna, a zvjezdano nebo obasjano mjesecinom.

Osvanulo je jutro. Kada smo se popeli na hrbat, zastao nam je dah od prizora: Škrlatica i Triglav u Julijskim Alpama, Karavanke i Kamniške ili Savinjske Alpe, vrhovi u Italiji i Austriji, Učka, plastičnost Istre, vrhovi Gorskog kotara i Velebita, uspavani Klek, u daljini Medvednica i ostali nebrojeni vrhovi i izlaz sunca. Još smo jednom bili nagradeni "čarobnim vidicima".

Pred skloništem na bijelim stijenama

Snimila Saša

Trideset i dva sata u Bridu Klina

VALTER ZUBOVIĆ, Rijeka

Dvije toliko jednostavne riječi, a znajući njihovo značenje, penjući taj smjer, ostaje još jedno veliko iskustvo, prožimanje proživljenog straha i zadovoljstva. Nakon toliko ispunjenih smjerova u Anića kuku, zacrtali smo kao krunu uspjeha Brid Klina, koji su od Riječana penjali samo Juroš i Ivanović prije osam godina.

Milan se vratio s Velebita, te me nazvao telefonom:

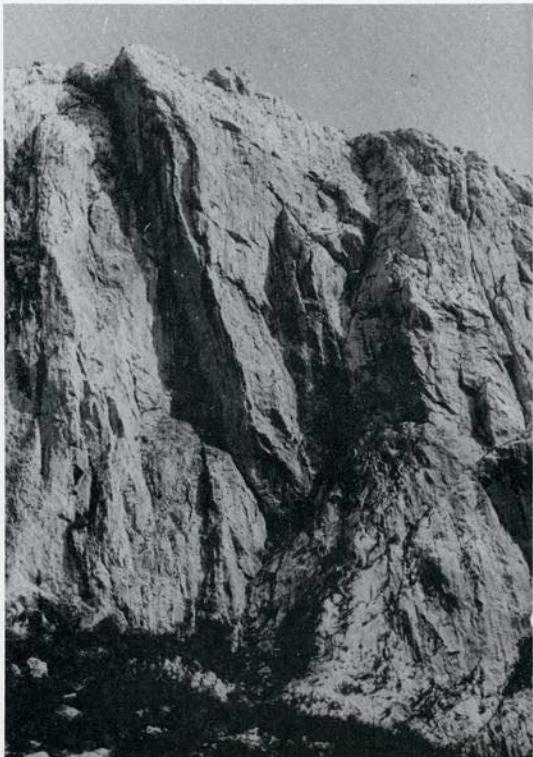
- Halo, Zub, kako si?
- Dobro, idemo li u Brid Klina?
- Pa, idemo!
- Spremi se, dolazim sa zmajem (fićom) po

tebe.

Krećemo prema Paklenici. Po putu uvježbavamo pjesmu što ćemo je pjevati "zaglavimo" li u smjeru (tj. noćimo), te je kod Karlobaga ostalo samo usuglašavanje basova. Stigli smo u Starograd. Mileta s opremom vozim do Paklenice, a ja se vraćam u mjesto da sačekam Brankicu i uvijek raspoloženog za penjanje - Matka. Prvo dolazi autobusom Brankica, ali Matka nema. Znači nema ni stremena bez kojih taj smjer ne možemo penjati. Ali, nedugo zatim, stiže Matko drugim autobusom. To je samo njima slično! Spavamo u Anića luci pod vedrim nebom, iako je tamo zabranjeno bivanje, ali je dobro zbog blizine stijene.

Danas je 1. rujna godine 1990. Ujutro se budim prije mraka i cupkam od hladnoće. Najprije dobra kava sa šlagom! Čudno, ali istinito. Zatim doručak, pa tek onda pogled uprt u veličanstveni gorostas Anića kuk, što se izdiže gotovo 500-metarskom stijenom. Uzimamo opremu i krećemo prema stijeni. Nakon druge dužine penjanja dolazimo na početak nadvisnog dijela Brida. Čim sam pogledao u visinu, potreba za velikom nuždom. Ali kamo? Milan me, umirući od smijeha, spušta užetom na dio stijene koji je bio pogodan za takvu radnju, no meni baš i nije bilo do smijeha. Milan kreće kao prvi penjač u nadvisnu i, vjerojatno, jednu od najtežih dužina nadvisnog stropa. Stiže do sidrišta i više mi neka penjem. Poteškoće sa stremenima! Dolazimo na kraj druge dužine, a prošla su već tri sata. Ispod nas ambis, oko nas se u nebo uzdižu prekrasne litice klanca Paklenice. Sad smo i mi nerazdvojni dio amfiteatra - pomislih. Krećem u treću dužinu i nakon nekoliko metara ustanovim da idućih desetak metara nema klinova. Ponestaje mi pažnje te puštam Milana da on pokuša. Natrag više ne možemo. Samo gore, ili će GSS-ovci imati posla, a to nipošto nismo željeli. Mile krene, ali nakon nekoliko metara pukne klin na kojem je stajao i on leti do mene na osiguravalištu. Nakon drugog pokušaja prešao je dio bez klinova.

- Zubo, osiguravaš li?

Klin u Anića kuku

Foto: Dr. Ž. Poljak

- Da, nema zime.

Iznenada osjetih naglo zatezanje užeta i čujem Milana:

- Pao sam!

- Ma nemoj!

- Ali, Zubu, padaoo sam oko dvanaest metara, ne mogu do stijene, a visim nad ambisom!

Veselo - pomislih. Počelo je, dakle! Pogledam iza ugla. Mile s preostalim stremenom na pojasu pokušava dohvati stijenu. Uspijeva, te krene opet dalje prema mjestu odakle je pao. Opst pad! Bože, pa što je ovo danas? Nagnem se i opet pogledam iza ugla. Milan visi u pomalo čudnom položaju: glava mu je prema zemlji, koja je oko 200 metara ispod njega, a noge uprte u visine. Okrenuo se za 90 stupnjeva. Samo da ne ispadne iz pojasa! Nakon nekoliko akrobatskih pokreta i opasnog njihanja dohvati stijenu i čvrsto mi obeća da neće ponoviti grešku. Nakon izlaska iz dužine, koju sam ja ispenjao, osjetih na osiguravalištu da mi se grče mišići. Nedostatak kisika. Prvi put u životu.

Bliži se noć. Odozdo nam Brankica i Matko viču da odlaze za Rijeku. Milan se tuži na bolove oko bubrega. Dolazimo na sidrište, ako se to tako uopće moglo nazvati, gdje ćemo provesti noć. Sidrište je prevjesna ploča nagiba oko 110 stupnjeva, s nekoliko trulih klinova. Ukopčavamo sve moguće komplete na stijenu, navlačimo šrample. Ispod nas 300 metara zraka. Pjevamo od muke: "Tiho pojte kićeni slavuji!" te večeramo viseći u pojasu koji nesnosno žulja oko bubrega.

Poslije neprospavane noći ujutro nas čekaju opet stropovi i prevjesi i tako sve do vrha. Izlazimo nakon 32 sata penjanja i bivakiranja u stijeni toliko umorni, fizički i psihički iscrpljeni, da ne možemo sakupiti snagu za radost nakon uspona. Poslije spuštanja upitam, pri pogledu na smjer u kojem smo ostavili dio sebe:

- Mile, bi li ga penjao da si znao što nas čeka?

- Ne, sigurno ne bih, ili bih se mnogo bolje fizički pripremio.

Palimo zmaja (fiću), te krećemo u Rijeku.

Planinarstvo u Stojdragi

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

Još danas se pripovijedaju legende o postanku naselja i imena Stojodraga. Jedna od njih pripovijeda o vremenu kad se trebala u ovim predjelima odrediti granica između Hrvatske i Slovenije. Nakon bezuspješnog dogovora o graničnoj crti, obje se strane dogovoriše da u ranu zoru istovremeno krenu iz slovenskog sela djevojka a iz hrvatskog momak. Mjesto gdje će se oni sresti bit će granica. I tako jednog dana oni krenu. Kad su već bili vrlo blizu, momak je morao stati. Odvezalo mu se remenje na opancima. Vidjevši da je djevojka u prednosti, on iznenada poviše: "Stoj, draga!" Ona se preplašeno zaustavi na mjestu gdje je danas selo koje je tako i ime steklo.

Seosko naselje Stojdraga smješteno je na krajnjem sjeveroistočnom rubu Žumberačkog gorja, na nadmorskoj visini od 490 do 550 m. Zahvaljujući lijepim i dalekim vidicima, izrazito lijepoj prirodi, dobrom cestovnom prilazu i

gostoljubivom stanovništvu, ovo je mjesto oduvijek privlačilo planinare i motorizirane izletnike.

Planinari su dolazili u ove krajeve još na prelazu iz 19. u 20. stoljeće. Potvrđuje nam to ulomak o Stojdragi iz "Pisama iz Žumberka" koje je objavio u "Narodnim novinama" u Zagrebu Dragutin Hirc (1853-1921), proslavljeni prirodoslovac i publicist: "...Na sgodnom mjestu, sagradila je zemaljska vlada cestarnicu, ali ujedno i planinarski dom na prvom katu nove zidanice, u kojoj ima za putnike i planinare tri sobe..."

Ispred kuće je bila postavljena ploča na kojoj je bio nacrtan orijentacijski vidokrug. Spomenimo još da je Hirc ostao u Stojdragi tri dana kao gost župnika Vladislava Hranilovića.

Kad je 1923. godine došao u Stojdragu župnik Mihajlo Sergej Trbojević (1865-1942) za upravitelja stojdraške župe, ovo je slikovito mjesto između dva svjetska rata postalo vrlo posjećeno

Župnik Trbojević s planinarima pred Župnim dvorom tridesetih godina

izletište zagrebačkih, samoborskih i brežičkih planinara. Župnik Trbojević, taj rodoljub, prijatelj puka, prirode i planinara, mnogo je učinio za ovaj

kraj. Njegovim zalaganjem izgrađena je zgrada škole (do tada se nastava održavala u učionici prigradenoj župnom dvoru). Na njegovu je pobudu izgrađen i vodovod (1931). Na šumovitim padinama Crkvenog brda uredio je estet Trbojević prekrasan perivoj sa stazicama, klupicama, cvijećem i malim vodoskokom. Atrakcija za posjetitelje bilo je "zvonce sreće". Ako je netko od izletnika htio zvonjavom poželjeti sebi sreću, morao je najprije ubaciti nekoliko novčića u škrinjicu. S tim se novcima uređivao perivoj. Za planinare je Trbojević organizirao vodiča (a po potrebi i zaprežna kola) za izlete u bližu i dalju okolicu, pa čak i do vrha Sv. Gere.

Župna grkokatolička crkva sv. Jurja izgrađena je 1847. godine na vrhu Crkvenog brda, podno šume Bjeline. Poduzetni je župnik Trbojević iz temelja dao obnoviti crkvu. Za vrijeme drugog svjetskog rata gotovo je cijelo selo spaljeno, stradala je tada i crkva s inventarom. Nakon rata u djelomično obnovljenu crkvu dopremljen je nov, vrlo vrijedan ikonostas koji se prije nalazio u križevačkoj katedrali.

Svakako, najznačajnije što je učinio Trbojević jest postavljanje pet metara visokog armirano-betonskog križa na ulazu u perivoj. U tome su mu pomogli planinari i izletnici-vozači izdašnim nov-

čanim prilozima, te "Samoborka d.d." gradevnim materijalom, Na najsvečaniji način, 26. i 27. rujna 1925., predstavljanjem i blagoslovom Milenijskog križa uz nazočnost mnogih Žumberčana, Brežičana i izletnika proslavljenja je tisućljetnica krunidbe kralja Tomislava. I planinari su bili prisutni ovom povijesnom činu. Središnjica HPD-a je tom prilikom organizirala društveni dvodnevni izlet u Stojdragu.

Dana 7. veljače 1926. otvoreno je planinarsko sklonište u jednom dijelu zgrade župnog dvora. Bila je to ideja planinara, koju je odmah prihvatio i Trbojević. Otvaranjem skloništa znatno se povećao broj izletnika, što je bilo i od velike gospodarske važnosti za ovaj kraj. Na pročelju je zgrade župnog dvora bio znak HPD-a, a u skloništu se nalazila upisna knjiga i žig: HPD Stojdraga 520 m. Planinari su mogli prenoći i u zgradici škole gdje je bila uredena zasebna soba s krevetima. Neko se vrijeme noćilo i u "Planinarskom odmaralištu" u krčmi Janka Severovića, ali vrlo kratko. Jer "... Mi smo našli bolje sklonište i to u samoj Staroj Glažuti, daklen u onoj kotlini ispod Stojdrage, u šumarskoj kući g. Jurja Ogriza, nadlugaru. Pripravan je dati svakom planinaru sklonište, te će noćenje računati Dinara 5. Od te kuće vodi lijepa staza u Stojdragu..." Citat je to iz dopisa što ga je Podružnica HPD "Japetić" iz Samobora poslala 27. kolovoza 1935. Upravi HPD-a (originalni spis čuva se u Planinarskom muzeju u Samoboru).

U spomen-knjizi koja se nalazila u župnom dvoru zabilježeni su kao gosti Stojdrage mnoga ugledna gospoda iz tadašnjeg visokog društva iz Zagreba i Samobora, bili su tu grofovi i grofice, baruni i barunice, a navratio je i zagrebački gradaonačelnik Adolf pl. Mošinski (1863-1907). Povremeno je dolazio i Ivica Sudnik sa svojim prijateljem, planinarom Markom Vukasovićem (1914-1944), žumberačko-samoborskim pjesnikom. Dolazio je i profesor mineralogije na Zagrebačkom sveučilištu dr. Fran Šuklje (1886-1949), planinarski publicist i istraživač žumberačkog gorja.

Evo što je još izmislio župnik Trbojević za turističku propagandu svoje župe: svaki stoti autoturist i svaki tisućiti pješak-planinar koji stigne u Stojdragu postaje počasni član Stojdrage. O tome se naveliko pisalo i u zagrebačkom tisku. Tako saznajemo iz "Večernjeg lista" (od 23. kolovoza 1926.) da je 18. kolovoza 1926. veči broj "kršnih planinara i dražestnih planinarki" prisustvovao u

Milenijski križ podignut 1925. godine

Foto: V. Jagarić

Stojdragi svečanom dočeku dvjestotom auto-izletniku. Bio je to barun Viktor Almoch iz Samobora sa svojim autom marke Fiat. Auto je na povratku za Samobor bio okićen cvijećem i hrvatskim zastavicama a ispraćen je pucanjem iz mužara. Kioničar je još zapisaо kako su mnogobrojni izletnici tog dana "uživali u lijepoj prirodi i panorami" koja se "pruža iz te naše švice". Auto klub iz Zagreba je upravo te, 1926. godine otvorio u Stojdragi i svoju "izletničku stanicu".

Citamo u dnevniku "Večer" (od 2. listopada 1926.) da je u Stojdragu u nedjelju 26. rujna došao i dvjetisuci planinar imenom Rudolf Loibl. Pucalo se i tada iz mužara, a domaćin, župnik Trbojević, uz pozdravni govor počastio je svečanog gosta - čašom vode. A tisućiti planinar, Jan Kosatik, morao je u znak dobrodošlice umjesto vina ispiti čašu - mlijeka. Bilo je veselo u Stojdragi!

Župnik Trbojević bio je zaista sjajan, taj spretni turistički djelatnik dao je tiskati i četiri panoramske razglednice Stojdrage. Bile su to prve

turističke razglednice Žumberka. Eto, tako je to nekad bilo u Stojdragi. A danas? I danas je lijepo!

U središtu naselja nalazila se od 1972. do 1992. god. popularna gostonica "Stoj draga". Vlasnica je bila Mara Severović-Marušića. Mara je s ponosom isticala kako su njeni preci bili slavni uskoci Delivuki. (Iz povijesnih dokumenata je poznato da su uskoci naseljavali ove krajeve oko 1550. god.) A njezinog supruga "Franju Zagorcu", kako su ga zvali planinari, odlikovao je Planinarski savez Zagreba srebrnim znakom s vijencem. U svako doba Franjo je bio na usluzi planinarima. Veselio se njihovom dolasku, nudio iz pićem (a planinarke kolačima), vrlo često i bez naplate.

Kroz Stojdragu je prije domovinskog rata prolazio "Brežički planinarski put", a u gostonici "Stoj draga" održavao se tradicionalni susret planinara iz Samobora, Zagreba i Brežica povodom Svjetskog dana zdravlja. Planinari bi željeli da se ove planinarske priredbe opet uspostave.

Agilni sadašnji upravitelj stojdraške župe vlč. Mile Vranešić, kojeg već mnogi planinari dobro

poznavaju, došao je u Stojdragu 1992. godine. Njegovim dolaskom ovo mjesto je opet oživjelo. On želi Stojdragi vratiti staru slavu. U kratko vrijeme djelomično je obnovio crkvu, uredio perivoj, osvijetlio reflektorima javne rasvjete crkvu i Milenijski križ. Iz temelja je obnovio župni dvor u kojem planinari imaju na raspoloženju prekrasno uređenu gostinjsku sobu. Organizirao je velebnu proslavu blagoslova obnovljenog Milenijskog križa i otvaranje telefonske centrale, te još niz turističkih, kulturnih i vjerskih priredbi. Planinari su prihvatali Vranešićev prijedlog da Stojdraga bude na blagdan sv. Jurja sastajalište planinara Zagrebačke županije, jer je u Stojdragi najsvječanije i najveselije baš na Jurjevsko proštenje. Na taj se dan obavlja i slikovita tradicionalna Markovska procesija s blagoslovom njiva, voćnjaka, vinograda i livada.

Zagrebački Stojdražanin Ivica Mušnjak (1913-1991), stari hapedaš, jednom je prilikom rekao: "Tko jedanput dođe u ove bajkovite krajeve, postat će njihov zaljubljenik i zarobljenik".

Planinarski muzej u Samoboru-da ili ne?

MLADEN NORŠIĆ, Samobor

Dobar dio planinarske povijesti ne samo Samobora nego i Hrvatske nalazi se u Samoborskom muzeju. Tu je čak i nominalno lociran Planinarski muzej Hrvatske. No, dokumentaciju i brojne vrijedne eksponate običan posjetitelj ne može vidjeti.

Prostor u kojem je bio dio građe posvećene planinarenju, adaptiran je, i još uvijek nije u funkciji. Kada bi i bio, nije dovoljan za planinarsku zbirku.

Dakle, u Samoboru, u Muzeju je pohranjena zbarka dokumenata i druge građe toliko vrijedna, da je Hrvatski planinarski savez smatra osnovom za Muzej planinarstva Hrvatske. Pitanje je želimo li mi Samoborci takvu instituciju u Samoboru ili ne? Pogledajmo argumente, prvo one koji nisu u prilog toj zamisli.

Argumenti protiv

- Potreban je prostor za pohranjivanje,

obradu i prezentaciju sadržaja, slobodnih prostora u Samoboru nema (?!), a kada bi ih i bilo bolje ih je iznajmiti za "živu lovnu".

- Potrebeni su kadrovi, koji će o tome brinuti. Nije dovoljan jedan stručnjak. Znači, nužni su troškovi za plaće i drugo. Zašto bi se stvarala nova radna mjesta. Nezaposleni neka si sami traže posao.

- Sama obrada i prezentacija građe iziskuje određeni trošak. Potrebno je i određeno vrijeme za obavljanje toga stručnog posla.

- Uz navedene troškove nužna su i neka ulaganja u izdavačku, propagandno-promotivnu i druge aktivnosti.

- Svemu treba dodati kako u Hrvatskoj ima i drugih mjeseta zainteresiranih za sjedište takve institucije. Zašto to ne prepustiti njima, riješit ćemo se brige i troška.

- Uostalom, mogući posjetitelji takvog muzeja, a za očekivati je da ne budu samo iz

Hrvatske nego i iz inozemstva, stvarat će gužvu, ostavljati smeće i to pretežno u dane odmora.

● Tome treba dodati kako bi netko morao pomaknuti onu stvar na kojoj sjedi i uključiti dio mentalnih i radnih kapaciteta u radno vrijeme (za što je i inače plaćen), pa izraditi odgovarajući osmišljen i argumentiran zahtjev i plasirati ga prema državnim institucijama. Tražiti formalno legaliziranje, konstituiranje i kontinuirano financiranje itd. Nešto slično bi se moglo proslijediti i prema međunarodnim institucijama. No, pošto nigdje ne piše tko to mora odraditi, bolje se ne gurati.

Argumenti za

● Očuvanje djela nacionalne povijesti, u znak pažnje prema onima koji su je stvarali i kao zalog za budućnost, te kao dokaz da se i u tom području ravnopravno nosimo s europskim narodima.

● Svaki muzej, pa i ovakav, ima edukativno značenje. Brojni planinarski voletari proći će kroz njega. Time se njihova veza s prirodom i kretanjem kroz nju veže uz Samobor, a to znači da će se i kasnije vraćati u ovaj kraj kao planinari, obični turisti, poslovni ljudi ili jednostavno potrošači.

● Planinarski muzej zasigurno će postati motiv i cilj dolaska brojnih grupa iz zemlje i inozemstva, ali on će biti i polazna točka za dalje kretanje.

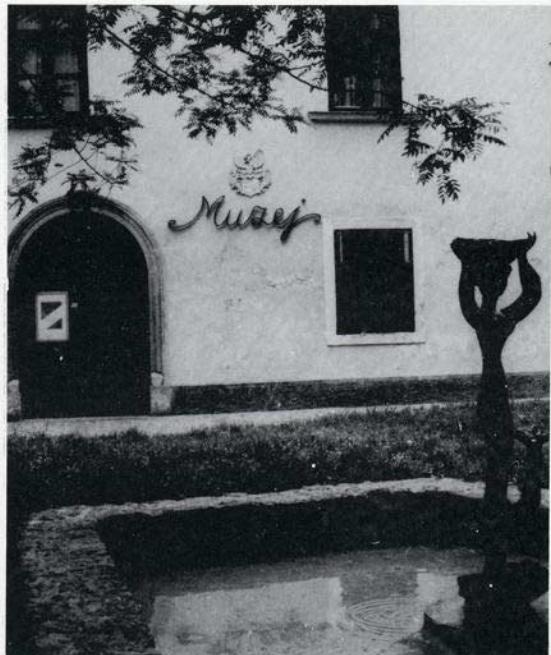
● Takva nacionalna institucija podiže rejting gradu. Premda nije za očekivati da će sama biti profitabilna, omogućit će drugim poslovnim subjektima ostvarenje boljih poslovnih rezultata. Dio toga povećanog prihoda pripast će gradu.

● Muzej i postojeće planinarsko društvo u Samoboru, tada će predstavljati inkubator zbijanja, kojima je cilj kvalitetnije korištenje postojećih mogućnosti za informativno-propagandne aktivnosti i komuniciranje s drugim društvima i sredstvima.

● Nužno je, naravno, uz osnovno razumijevanje i volju, osigurati neka inicijalna sredstva i nešto od materijalne osnove (prostor, administrativno-tehničku podršku i sl.), a na osnovi toga tražiti i dobiti sredstva iz nacionalnih i međunarodnih izvora.

● Zaposlit će se nekoliko građana Samobora, a posredno će se osigurati i egzistencija ili dodatni prihodi za mnoge druge

● Imageu našeg kraja koji želi, osim tradicije

Samoborski muzej

Foto: Dr. Ž. Poljak

obraća, trgovine i ugostiteljstva, nositi pečat zdravog i očuvanog prirodnog okoliša i kvalitetne turističke ponude, dobit ćemo još jedan čvrsti argument.

● Muzej planinarstva istovremeno je i škola zaštite prirode, a to je nužno želimo li povećati broj posjetitelja (turista) i korist od njih, a istovremeno očuvati prirodu.

Nažalost, svjestan sam da ovi argumenti poklonicima "zlatnog teleta" ne znače ništa. To su prazne fraze, nešto na "dugom štapu" i sl., a njih zanima novac i to odmah, sa što manje rada i ulaganja.

No dobro, to su argumenti, koji se moraju ili ne moraju prihvati. Imamo li mi sadržajnu osnovu za takvu instituciju?

Očito da imamo kada Hrvatski planinarski savez nekoliko puta zaključuje da muzej planinarstva treba biti u Samoboru i da treba "prohodati".

Takve zaključke ne bi bilo osnova donositi kada Samobor ne bi imao Ivicu Sudnika, kome je znao dodijeliti čast doživotnoga počasnog grada-naćelnika, primiti njegovu donaciju i dati mu mogućnost da na njoj i dalje radi uz simboličnu materijalnu satisfakciju. No, ni marni Sudnik ne

može sve. Bogatstvo koje je prikupio treba selekcionirati, obraditi i prezentirati, a za to je potrebno ono što sam ranije naveo.

U Samoboru je 1923. godine osnovano planinarsko društvo "Japetić". Više od sedam desetljeća tradicije i zalaganja generacija članova ovog društva ostavilo je traga i u Samoborskom gorju. Planinarski domovi, markirane planinarske staze, kontinuirana izdavačka djelatnost i stalna komunikacija s drugim planinarskim društvima, infrastruktura su na kojoj se može graditi još kvalitetnije i korisnije valoriziranje pozicije u blizini velike gradske aglomeracije i međunarodnih prometnih tijekova.

Dodajmo tome ostale prirodne vrijednosti, bregovite pejzaže, očuvane šumske zajednice, endemske bilje, arboretume i gotovo 400 speleoloških objekata, te čiste brdske vodotoke i specifičnu klimu.

Veli li netko da su sve to zastarjeli sadržaji, podsjetimo: Stojdraga u Žumberku, s početkom automobilizma u nas, postala je cilj brojnih pojedinačnih i društvenih izleta automobilista. I danas je cijelo područje Samoborskog gorja i Žumberka zanimljivo za turiste "tog tipa".

Zaključimo li ipak, kako Samobor ima sve preduvjete za formiranje Muzeja planinarstva Hrvatske i kvalitetnije valoriziranje evidentnih mogućnosti za "planinarski turizam", da vidimo imamo li nositelja tih aktivnosti.

Postojeća muzejska institucija je tipa zavičajnog muzeja. Prema tome, zbirke nacionalnog značaja nadilaze okvire njenog djelovanja. Njen status, formalni, materijalni i prostorni, je neriješen. Bore se za svoje mjesto pod suncem i stavljanje u funkciju prostora za svoje potrebe. Očito niti imaju mogućnosti, niti treba očekivati interes za stvaranje nove muzejske institucije.

Hrvatsko planinarsko društvo "Japetić" očito nakon faze inicijacije zamislili i promijenjenih (bolje reći nedefiniranih) društvenih odnosa, stagnacije društvenog angažmana pojedinaca (bore se za vlastiti opstanak i egzistenciju), što nije osobina ili problem samo ovog društva, nije u stanju (a nije mu ni zadaća) "odrađivanje" inžinjeringu osnivanja Planinarskog muzeja Hrvatske.

Spomenuo sam "planinarski turizam", da vidimo može li se iz aspekta interesa za turističkim razvojem ovog kraja pronaći subjekt čija bi funkcija i interes trebalo biti osnivanje takvog muzeja.

Turistička zajednica Grada Samobora tek je osnovana, nije se uspjelo doći do programa ili vizije razvoja turizma koja bi im bila osnova za djelovanje.

Nisu našli interesa da sudjeluju u publiciranju izletničkih i planinarskih karata izdanih povodom 120-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj, kako onda očekivati interes za angažman u osnivanju Muzeja planinarstva Hrvatske u Samoboru.

Postoji još jedna turistička društvena institucija, čini mi se pod nazivom Turističko društvo za poljepšavanje Samobora. Moram priznati, nije mi previše jasna njihova funkcija, osim ako se ne radi o nastojanju, da zadrži pod nadzorom i u korištenju poslovni prostor na Trgu kralja Tomislava 5. Ako je tako, očito je da za Muzej nemaju interesa, a po nazivu se može zaključiti da im je drugo područje rada.

U nas postoje još najmanje tri turističke agencije. Koja je njihova funkcija?

Nije, razumno, očekivati da se bave neprofitnim poslovima koji će rezultirati formiranjem muzeja, isto tako neprofitne organizacije.

Po nekakvoj logici stvari, lokalna institucija koja objedinjuje interes, potrebe i mogućnosti različitih područja, a nalazi se u zgradbi na Trgu kralja Tomislava, mogla bi naći interes u realizaciji ideje o formiranju Planinarskog muzeja Hrvatske. Tu su između ostalog administracija i funkcioniери Grada Samobora (lokalne samouprave).

U prošlom je broju opisan odnos tih službi prema Samoborskom muzeju, kojem je Grad i formalni vlasnik. Kada onda očekivati da će si natrpati na glavu posao oko osnivanja još nepostojeće institucije (Zakaj bi delali za druge?).

Zaključak je da nema tko formirati tu Samoboru korisnu i primjerenu instituciju.

Istovremeno, u razvijenom svijetu, pa i drugdje, izmišljaju razloge za osnivanje muzeja ili isticanje posebnosti po kojima se izdvajaju i s kojima privlače posjetitelje. Tamo zasigurno misle na korist (materijalnu), ali ne tako neposredno i kratkoročno (ili kratkovidno) kao u nas.

Jesam li prevelik pesimist ili će se naći netko ili neka institucija, koja će me demantirati, ali dje latno, a ne verbalno?

Izabrani odlomci iz članka objavljenog 2. rujna u Samoborskom listu pod naslovom "120 godina poslige"

Krpelji i planinari

DR. BORISLAV ALERAJ, Zagreb

Svakog proljeća i ranog ljeta u središte pozornosti dolaze krpelji. "Ove ih godine ima kao nikad" može se čuti svake godine. Posljedica je to činjenice da ljudi zamjećuju nagli sezonski porast njihove aktivnosti. On kod nas nastupa otprilike koncem travnja i traje do konca lipnja. U srpnju se broj krpelja smanjuje, u kolovozu ih gotovo uopće nema; ponovo se aktiviraju u rujnu, no znatno manje nego u proljeće i rano ljetu. Tople zime ili hladna produljena proljeća mogu ovu sliku donekle izmijeniti.

Krpelji su nametnici koji sišu krv i kao takvi nikako nam nisu ugodni. Na mjestu uboda obično se nakon nekoliko dana javlja upalna kvržica, može se javiti i povećanje obližnjih limfnih čvorova, no sve u najvećem broju primjera prolazi dobro, bez ozbiljnih zdravstvenih posljedica. Ipak, iako srećom rijetko, posljedice uboda krpelja mogu biti i vrlo ozbiljne odnosno čovjek može oboljeti, i zbog toga je zanimanje za krpelje toliko veliko i opravdano.

Na čovjeka se ubodom krpelja može prenijeti više zaraznih bolesti, među kojima su za naše kontinentalne predjele najvažnije i najčešće dvije: krpeljni virusni meningocefalitis i Lyme borrelioz, uzrokovane bakterijom Borrelia burgdorferi.

Za prijenos tih bolesti odgovorni su mali šumski krpelji vrste Ixodes ricinus koji se najčešće prihvataju na čovjeka. Svi krpelji, pa i spomenuti Ixodes ricinus, pretežno se hrane i žive na životinjama, najčešće na malim šumskim glodavcima, miševima, voluharicama, rovkama, no također, osobito odrasli krpelji, i na većim šumskim životinjama, srnama, zečevima i slično. Koji se puta tu može naći i čovjek. Da bi se prihvatali na takve veće životinje, krpelji se smještaju na šumske grmlje na visinu do metar i po, na najistaknutije grančice. Tu raširenih prednjih nogu čekaju prolazak pogodnog domaćina. Prolazak životinje ili čovjeka krpelj osjeti svojim posebnim kombiniranim fizikalno-kemijskim osjetilom, tzv. Hellerovim organom, smještenim na prednjim nogama, a kojim osjeća toplinu, mirise i ugljični dioksid. Tada se krpelj

jednostavno otpusti i prihvati za prolaznika, jednako kao i pri izravnom okrznuću u prolazu. Krpelj se za prolaznika uhvati lakše ako je površina neravna ili dlakava, kao što je krvno, ili kosa u ljudi, ili pak odjeća bogata dlačicama (vuna, pliš i sl.).

Kad krpelj nađe povoljno mjesto na koži, postupno se zarije u nju pomoću posebnog organa za bodenje i zabode svoje rilce na kojem se nalaze kukice kao na harpunu, što otežava njegovo odstranjivanje. U ubodnu ranicu krpelj ispušta tvar koja između ostalog i anestezira ubodeno mjesto i stoga ubod krpelja većinom ni ne osjetimo, već se on primijeti tek nakon dan ili dva, kada to mjesto pocrveni i postane osjetljivo. Prigodom sisanja krvi, krpelj svojom slinom koja sprečava zgrušavanje može u ubodnu ranu unijeti i uzročnike spomenutih bolesti ako je sam bio zaražen. Kolika je vjerojatnost ili rizik da se to dogodi? Za odgovor pomaže znanje o nekim biološkim činjenicama vezanim uz krpelj.

Kada se izlegnu iz jajača, krpelji su vrlo

ODSTRANJIVANJE KRPELJA

Odstranjivanje krpelja najlakše je pomoću čiste (dezinficirane ili opaljene) kozmetičke pincete. Uhvatite ga što bliže rilcu ("glavici") i povlačite ga u svim smjerovima da bi se njegov prihvrat rasklimao, te tako izvadite cijelog krpelja. Ako to ne ide, pokušajte nekim sredstvom omamiti krpelja (najbolje vatom s alkoholom 2-3 minute) i zatim pokušati vadnje. Ako se pritom tijelo otrgnulo, a ostalo zabodeno rilce, time je obavljena većina posla, odnosno otklonjena je daljnja mogućnost prijenosa zaraze. Zaostali komadić rilca smeta jedino kao svaki trn i pokušajte ga odstraniti pomoću također čiste, plamenom opaljene igle, pod povećalom, podbadanjem sa strane i čupanjem. Ako to ne uspije i ako se možda pojavi krvarenje, najpametnije je rilce ostaviti pa će nakon nekog vremena samo izaći, no moguće je i kiruško odstranjenje.

sitni (oko 1 mm) i, za razliku od kasnijih razvojnih stadija, imaju tri para nogu. Taj se razvojni stadij naziva ličinkom ili larvom. Kako krpelj raste, mora se presvlačiti. Da bi to mogao ostvariti, krpelj mora uzeti obrok krvi koji mu pretežno služi za izgradnju nove hitinske tjelesne ovojnica. Tako krpelj prelazi u drugi razvojni stadij koji se naziva nimfa. Nimfa je malo veća, smede boje, bez istaknutih razlika, ali s četiri para nogu, čime pokazuje svoju pripadnost rodu paučnjaka. Da bi se preobrazila u odraslu jedinku, nimfa također mora uzeti obrok krvi kako bi staru ovojnicu zamijenila novom, većom. Kod odraslih krpelja lako se raspoznaje razlika između mužjaka, manjeg (oko 2 mm) i jednolično smedeg, i veće ženke (3-4 mm) s upadljivim crvenosmeđim polumjesečastim zatkom. Kad bude pila svoj najveći krvni obrok potreban da oblikuje jaja (500 - 5000), zadak će se osobito povećati i krpelj može dosegnuti do veličine graška. Po sivosmedoj boji i obliku, ženka postaje slična ricinusovom plodu i otud joj ime Ixodes ricinus.

Brojnost krpelja u prirodi vrlo je velika. Mi ih prolazeći uglavnom ne vidimo, no broje se i na stotine. Među njima je samo manji broj zaražen mikrobima koji mogu uzrokovati bolest u ljudi. Na primjer, nosilaštvo virusa krpeljnog meningoencefalitisa u našim je krajevima 3/1000. Stoga je opća vjerojatnost oboljenja nakon uboda krpelja vrlo mala. Veća je ako je krpelj duže i više bio pripijken i sisao krv. To je očito odrasla ženka, dok ličinke i nimfe samo vrlo rijetko mogu prenijeti bolest.

Prije se mislilo da od trenutka ukopavanja u kožu do početka sisanja prode nekoliko sati. Posljednje obavijesti govore da to vrijeme može biti prilično kratko, kraće od pola sata. Ipak je sigurno da duga prisutnost povećava, a kratka smanjuje ili posve otklanja rizik zaražavanja.

Iskustvo epidemiologa, liječnika koji se bave proučavanjem i praćenjem rasprostranjenosti i učestalosti bolesti, govore da je u Hrvatskoj godišnje ukupno između 50 i 100 oboljelih od krpeljnog meningoencefalitisa, a oko 200 je slučajeva Lyme borrelioze. Većinom su to osobe profesionalno vezane uz boravak u šumi (lovočuvari, šumski radnici, poljodjelci i sl.). Oboljelih među djecom je malo. Najviše krpeljnog meningoencefalitisa ima u sjevernim i sjeverozapadnim dijelovima Hrvatske. No, taj raspored nije jednoličan i

postoje područja potpuno slobodna od ove bolesti. Raširenost i brojnost Lyme borrelioze malo je veća od krpeljnog meningoencefalitisa.

Kakve savjete vrijedi, dakle, dati planinarima da ove rizike izbjegnu?

Ne odričite se odlaska u prirodu, ali:

1. U proljeće i rano ljetu pomislite da na travi uz rub šume i šumskom grmlju mogu biti krpelji.

2. Aktivnosti kao što je branje gljiva i šumskih plodova ili valjanje po suhom lišću i provlačenje kroz grmlje, pogoduju prihvaćanju krpelja i valja ih izbjegavati. Ako se u njih upustimo, treba misliti na krpelje i odmah se poslije pregledati pa krpelja što prije odstraniti.

3. Nosite odjeću na koje se krpelji manje prihvataju (bez dlačica).

4. Ne ostavljajte dijelove odjeće na grmlju pri presvlačenju.

5. Mjesta na kojima krpelji mogu ući pod odjeću (vrat, zapešća, gležnjevi) namažite repellentnim sredstvima (kao i protiv komaraca) koje svojim mirisom odbijaju krpelje.

6. Za vrijeme izleta promatrajte se i, ako uočite krpelja na sebi ili na opremi, odstranite ga odmah.

7. Po povratku s izleta obavezno se temeljito pregledajte, osobito na onim mjestima gdje se krpelji najčešće prihvataju: prepone, donji trbuš, pazusi, ali i vlastište, osobito kod male djece (jer su niska) i krpelje odstranite.

8. Osobe koje se često izlažu krpeljima u krajevima poznatim po krpeljnog meningoencefalitisu, mogu se cijepiti cjepivom protiv te bolesti i time se trajno zaštiti od rizika infekcije

9. Nakon uboda krpelja, u kraju, gdje ima krpeljnog meningoencefalitisa, rizik od te bolesti, koja je i inače vrlo mala, može se bitno umanjiti iako ne i apsolutno spriječiti primjenom tzv. pasivne imunološke zaštite, tj. specifičnim hiperimunim gammaglobulinom. O tome se raspitajte kod liječnika.

10. Mjesto uboda krpelja, koje će vjerojatno još dulje vrijeme biti otvrđnuto i malo crveno, treba nadzirati. Ako se tu pojavi veća crvena mrlja na koži, koja se postupno širi i poveća, čak do veličine dlana ili još veće (to su znaci tipični za borreliozu Lyme), valja otići liječniku, da propiše liječenje antibioticima koji će ovu bakterijsku infekciju uspješno izlječiti.

Cijepljenje protiv krpeljnog meningoencefalitisa provodi se tzv. mrtvim cjepivom pripremljenim na pilećim zamecima (embrijima). Ono

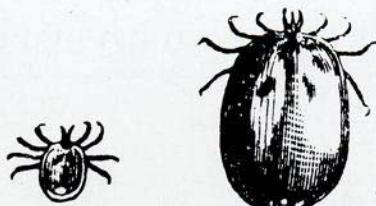
potiče stvaranje vlastitih protutijela i pruža trajnu zaštitu. U tu svrhu potrebno je primiti dvije injekcije u razmaku od 3-4 tjedna, a zatim postignutu zaštitu održavati docjepljivanjem za 1 godinu i potom svakih 3-5 godina. Reakcija na cjevivo je neznatna, a zaštita je vrlo solidna. Nepovoljna strana je znatna cijena i potreba razmjerno čestog docjepljivanja.

Među planinarima takva zaštita najviše dolazi u obzir u trkača orientacije u prirodi, zatim u berača šumskih plodova te u onih pojedinaca koji po iskustvu često "skupljaju" krpelje.

Nakon uboda potencijalno zaraženog krpelja, primjenjuje se zaštita gamaglobulinom, tj. gotovim protutijelima dobivenima iz plazme imuniziranih osoba, i to najbolje u prva dva dana nakon uboda. Nakon četvrtog dana time bi se moglo i naškoditi, pa se tada više gamaglobulin ne smije davati.

Lyme borrelioza ne može se unaprijed spriječiti (ne postoji cjepivo), već se na pojavu kožnog crvenila lijeći antibioticima kroz 10 dana prema uputi liječnika.

Na kraju se može zaključiti da nema razloga da izbjegavate bilo koji predio naših lijepih

Krpelj - lijevo gladan, desno sit
(2x povećan)

planina, jer i tamo gdje su spomenute bolesti zabilježene, rijetke su, a uz mjere opreza i zaštite, eventualno i uz imunološku zaštitu, može se rizik posve smanjiti ili isključiti.

Detaljnije podatke i savjete možete potražiti u Epidemiološkoj službi Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u Zagrebu.

Autor članka je specijalist epidemiolog, gorski spasavatelj, pročelnik Gorske službe spašavanja HPS

Novim i nepoznatim stazama

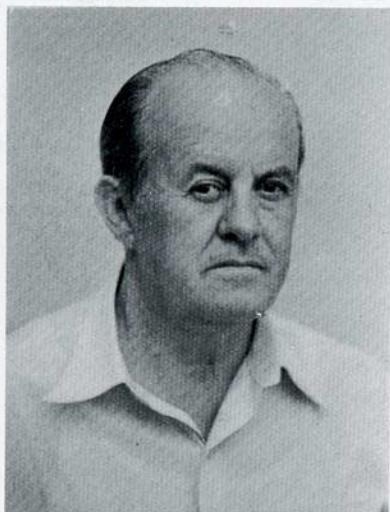
● **Novi put za Hajdučki kuk II.** U nedjelju 6. kolovoza, završen je novi put za Hajdučki kuk II. Prošle je godine u razgovoru s Tomislavom Pavlinom bilo govora o tome da se pokuša naći put za taj vrh koji je do sada bio nedostupan zbog konfiguracije terena. Zapravo to je i najviši vrh u Hajdučkim kukovima (1650 m). Nakon nekoliko izviđanja u raznim pravcima, odlučio sam se konačno za najpovoljniju varijantu. Petog kolovoza u vrijeme operacije "Oluja" moja unuka i ja počeli smo s krčenjem puta. Kako smo u toku dana napredovali prema vrhu, tako su i naše hrabre jedinice u međuvremenu napredovale u oslobođanju dijelova naše domovine. Upravo u nedjelju 6. kolovoza, kada smo završili s markiranjem puta sve do vrha, i naša je vojska oslobođila skoro sve okupirane krajeve. Stoga ne bi bilo loše da se tom putu da prigodno ime u spomen na taj slavni dan. Put počinje na pola uspona od Lubenovca do Lubenovačkih vrata. Na lijevoj strani puta oznaka na kamenu upozorava na križanje, a oko 30

m dalje na desnoj strani je uočljiva velika oznaka za početak puta. Do prijevoja se stiže osrednjim korakom bez odmora za 35 minuta, a do vrha je još 25 minuta. Put uglavnom prolazi kroz šumu postepeno se penjući, da bi prije prijevoja imao dva kraća oštira uspona. Od prijevoja dalje mnogo je lakše sve do vrha. Put je osrednje težine i pristupačan svim kategorijama planinara. S vrha se pruža divan pogled na susjedni markirani vrh i na sve manje Hajdučke kukove, zatim na Lubenovac, Vratarski kuk, Crikvenu, M. i V. Rajinac, Gromovaču i Zavižan. Za one poduzetnije, vrh je idealno polazište za grebenske ture. Postoji i mogućnost spajanja oba H. vrha, kao i produžetak do Lukine jame. Na taj bi se način dobio poprečni put od Rossijevog skloništa preko Rožanskih i Hajdučkih kuova do Lomske dulibe. To je za sada samo zamisao, iako je već 80 % ostvareno.

(Slavko Tomerlin)

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

MIROSLAV IVANIŠEVIĆ

Na skupštini HPS 7. travnja ove godine izabran je u Nadzorni odbor, i sada je na njegovom čelu, samoborski planinar Miroslav Ivanišević. Rodio se u Sarajevu 8. kolovoza 1920. Sa sedam godina postaje član skaутске organizacije, zatim je u "Priatelju prirode", a od 1934. do 1941. u sarajevskoj podružnici HPD "Bjelolasica". Od 1941. do 1945. je najprije u domobranskim jedinicama u Krajiškoj bojni na području

istočne Bosne, a zatim je aktivni časnik u 4. gorskem zdrugu. Sudionik je "križnog puta" od Bleiburga prema Zagrebu, ali je u Dobovi pobjegao iz transporta. Godine 1945. je uhićen u Samoboru kao aktivist HSS-a i do 1947. je u lepoglavskoj tamnici. Po zanimanju je komercijalist, sada u mirovini, živi u Samoboru. Po povratku iz Lepoglave član je Planinarske sekcije FD "Samobor", od 1948. je u PD "Japetić", kojemu je od 1959. do 1970. tajnik. Oživio je rad omladinske sekcije u društvu. Od 1970. je i član zagrebačkog "Vihora", kojemu je dva put bio predsjednik. Završio je nekoliko planinarskih i vodičih tečjeva, sudjelovao je u gradnji ili obnovi kuća na Zavižanu, Velikom dolu, Bijelim stijenama, u Tuku, Jablancu, Dulibi, Viništu i na Šoćevoj kući. Obišao je mnoge balkanske planine, vrhove po Austriji, Švicarskoj, Italiji i Njemačkoj, često kao voda puta. I danas je aktivan na visokogorskim pohodima. Bio je član Gospodarske komisije HPS, predsjednik upravnog odbora Tomislavovog doma i član stanice GSS Samobor. U nekadašnjoj "SN reviji" objavio je tijekom dviju godina opise i slike s devedeset raznih vrhova u Hrvatskoj i inozemstvu. Već je 1962. dobio Zlatni znak HPS, 1967. Srebrni, a zatim i Zlatni znak PSJ, Spomen-medalju grada Zagreba (1965), diplome SOFK Samobor (1965. i 1970.), priznanje društava "Japetić" i "Vihor" te Republičkog saveza za fizičku kulturu. Najviše mu je priznanje Plaketa HPS koju je dobio za pedeset godina planinarskog rada na svečanosti prigodom 110. obljetnice hrvatskog planinarstva 1984. godine.

(ŽP)

Zaštita prirode

● **Zaštita prirode i obrazovanje mladih.** Komisija za zaštitu prirode HPS razvija ili daje potporu inicijativama za obrazovanje mladih u školama za zaštitu prirode. Tako Denka Špralja organizira serijal predavanja "Hrvatske planine i zaštita prirode" popraćenih slajdovima i organiziranih u školama i knjižnicama. Do sada ih je organizirala po Zagrebu i Karlovcu. Predstavnici planinarskih društava Dalmacije na nedavnom sastanku u Splitu prihvatali su radi aktiviranja eko-patrola koncept da se u školama organizira sat "Ponašanje u prirodi", također popraćen slajdovima (Z. Melvan). Katarina Krklec upravo razvija poseban program "Mališ Škola" koje će se organizirati u osnovnim školama radi edukacije mladih za zaštitu prirode i stvaranje planinarskog podmladka. (IS)

● **Očistimo svijet - poticaj za čiste planine.** U našoj kampanji "Očistimo svijet - poticaj za čiste planine" u toku kolovoza i rujna povećane su aktivnosti planinarskih društava i eko-patrola. Uključeni smo u dvije najveće akcije "Za čistu Medvednicu" (planinarska društva Zagreba) i "Neka naša Istra blišta" (uključeni su planinari Istre i Kvarnera). Ta je aktivnost povećana pred Svjetski dan čistih planina. U akciji "Za čistu Medvednicu" organizirane su svake nedjelje brojna čišćenja, ali i odvoženje smeća. Akcijom je koordinirala Središnjica eko-patrola (osobito se zalagao Miljenko Haberle). Komisija za zaštitu prirode HPS inicirala je dugoročni program za postavljanje univerzalnih i specijalnih kontejnera za smeće po Medvednici, ali i njihovo sakupljanje i odvoženje, a to je mnogo veći problem, jer je pitanje na čiji račun to treba izvesti. (IS)

● **Rad Ekološke sekcije HPD "Kamenar".** Sekcija objedinjuje djelovanje eko-patrola, temelji se na zaštiti planinske prirode, a cilj joj je poticati javnost da štiti prirodu, pratiti ponašanje planinara na izletima, ukazivati na nemar i isticati table s natpisima o važnosti brige o okolišu. Na prijedlog Komisije za zaštitu prirode HPS organizirali smo 13. svibnja u Krešimirovom domu u Šibeniku skup planinara ekologa na temu "Nacionalni parkovi - zaštita i afirmacija". Predavači su bili mr. Ivan Stošić, predsjednik Komisije za zaštitu prirode, dipl. ing. Zoran Šikić, ravnatelj NP "Paklenica" i dr. Drago Marguš, biolog u NP "Krka". Dan zaštite planinske

prirode (5. lipnja) obilježili smo sudjelovanjem u akciji "Platak 95" (ona je bila u znaku europske godine zaštite prirode i zaštite krškog runolista u Hrvatskoj) i radnim akcijama u suradnji s poduzećima "Zelenilo", JP "Gradska čistoća" i "Šumarija". Očistili smo dio šume na Šubićevcu i okoliš tvrdave Sv. Ane. Suradnju s navedenim poduzećima ne prekidamo. Pročelnica sekcije, Vesna Jurković, postala je povjerenik eko-patrola za Dalmaciju i u dalmatinskim će županijama organizirati skupove ekologa. Jedan će se skup posvetiti i Robertu Visianiju, znamenitom šibenskom botaničaru.

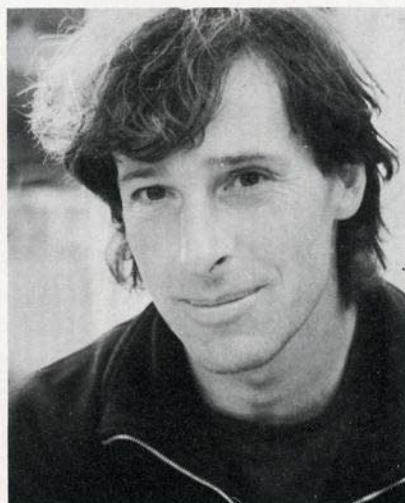
Vijesti

● **Dan dalmatinskih planinara** održan je 27. svibnja u Zažablju, južno od Metkovića, a u organizaciji HPD "Šibanica". Među oko 500 sudionika zastupljeni su bili planinari iz Mostara, Livna, Gospića, Drniša, Šibenika, Sinja, Kaštela, Splita, Imotskog, Makarske, Podgore, Ploče, Dubrovnika i Metkovića. U sklopu manifestacije održan je sastanak predstavnika planinarskih organizacija na kojem je sudjelovao i predstavnik HPS N. Aleksić. Podnešen je izvještaj o dalmatinskom planinarstvu u prethodne dvije godine. Za predstavnika južnohrvatskih planinara u Glavnem odboru HPS izabran je A. Juras (drugi će predstavnik biti izabran naknadno). U svezi s budućim ustrojstvom planinarstva u regiji većina se priklonila osnivanju regionalnog saveza, te je već izabran i dio odbora za provedbu pripremnih radnji. Susret dalmatinskih planinara predviđen je za početak jeseni, a domaćin će biti dogovoren poslijе. Poduprta su nastojanja za većom suradnjom s planinarama iz Herceg-Bosne. (I. T. Marinov)

● **Dani splitskih planinara.** U svibnju je Splitski planinarski savez sa svojim članicama organizirao "Dane splitskih planinara". Pred proslavu gradskog zaštitnika Svetog Duje, Ivica Matković se uz asistenciju prijatelja slobodno popeo na zvonik Sv. Duje i izvjesio državnu zastavu. Ovaj je podvig pobudio velik interes građana. Središnja planinarska manifestacija, "Dan splitskih planinara", održana je 14. svibnja. Zbog lošeg vremena i pomicanja termina zbog akcije "Bljesak" odazvalo se samo oko 150 sudionika, ali su zastupljena bila skoro sva dalmatinska i jedno zagrebačko društvo. Zborno mjesto bilo je kod doma "Umberto Girometta" na Mosoru gdje je održana i Misa za planinare. Dobro su vodene i osiguravane tri planinarske ture različitih teškoća. Mladi članovi Speleološkog odsjeka izveli su pokaznu vježbu na Zlatnoj jami. Za Dan državnosti športski su penjači na marjanskim stijenama upriličili "Festival športskog penjanja". Hrabriji dio gledateljstva

natjecao se u penjanju lakših smjerova. U planu je bilo i održavanje "Planinarskih večeri" ali su odgodene do jeseni. Na kraju, valja istaći primjeran angažman svih splitskih planinarskih udruga (ŠPK "Marulianus", GSS Split, Stanica vodiča Split, HPK "Split" i HPD "Mosor") na ovim manifestacijama. (I. T. Marinov)

● **Poginuo Slavko Svetičić.** Ovaj vrhunski slovenski alpinist iz Cerknice pri Idriji, 17. lipnja je zauvijek ostao u snježnoj mečavi na pakistanskom vrhu visokom 7925 metara. U planu je bio njegov solo uspon. Sve do 7000 m dobro je napredovao, a tada je u nevremenu izgubljen na s njim svaka veza, tako da ni njegovo tijelo nije nađeno. Slovenski planinari izgubili su dosad na Himalaji i Karakorumu sedam svojih ljudi. Osim Svetičića, to su Drago Brezar, Nejc Zaplotnik, Borut Bergant, Jože Rozman, Marija Frantar i Boštjan Kekec. (ŽP)

Slavko Svetičić

Helikopterski prijevoz materijala za sklonište na Stapu

● **Obnoviteljska skupština HPD "Imber".** U Omišu je 25. travnja održana Skupština HPD "Imber". Podružnica HPD "Dinara" u Omišu djelovala je od 1936. godine. Nakon Drugog svjetskog rata na omiškom području nekoliko godina djeluje PD "Borak", a društvo se obnavlja 1980. pod imenom PD "Imber" i bilježi nekoliko godina aktivnosti. Obnovljenom Društvu predstoji sredivanje dokumentacije za registraciju i pronalazak prostorija za sastanke. Za predsjednika je izabran Vincenc Bartulin a za tajnika Katja Kovačić.

(I. T. Marinov)

● **Helikopter na Stapu.** U subotu 29. srpnja bio je izuzetan dan, jer je na Stap stiglo 1500 kilograma raznog materijala za naknadno uredenje skloništa. Dovezeno je 200 kg cementa, oko 400 kg pjeska, nova pećnica, cigle za peku, 2 limena ormara, lamperija, daske za ležaje, 60 kg metalnog užeta (sajle), troje željeznih ljestava, 3 limene ploče za krov i kamena skulptura Sv. Antuna za kapelicu. Bilo je nemoguće sve to prenijeti uobičajenim radnim akcijama, pa sam zato zatražio od vojne policije Lovrijenac u Starigradu, da nam odobri za prijevoz helikopter. Razumijevanjem zapovjednika zadatak je izvršen. U akciji su sudjelovala četiri člana PD Paklenica i četiri policijaca, koji su nam svesrdno pomagali oko utovara i istovara. Sad nam predstoji još taj materijal i ugraditi u postojeće velebitsko sklonište. (ST)

● **Kaštelani na Triglavu.** Članovi HPD. "Kozjak" iz Kaštel Sućurca, Zoran Skračić, Dragan Pirić, Zoran

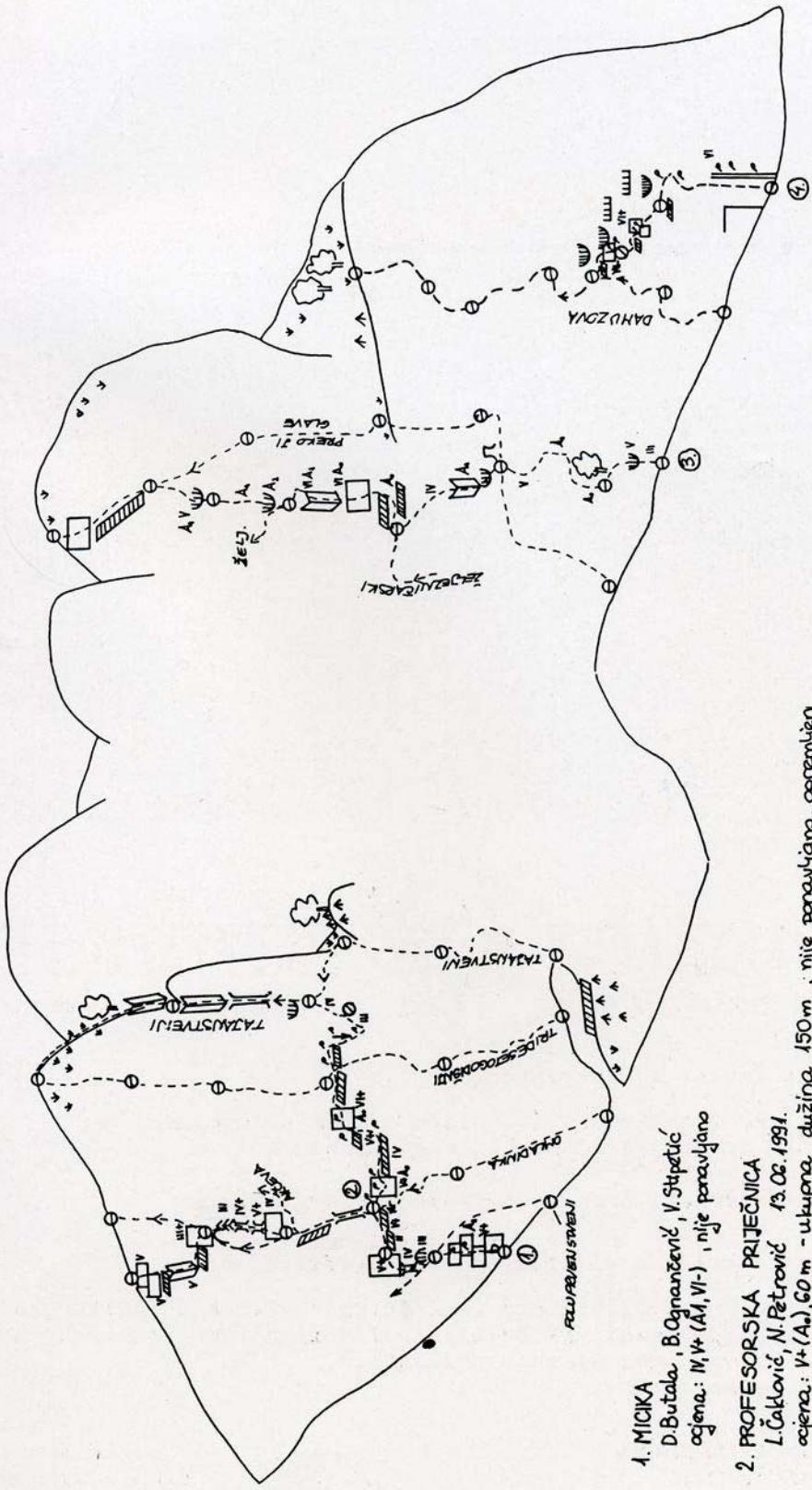
Skračić jr. i Miro Braškin, zadržani uspјehom akcije "Oluja" te u čast pripadnika 4. gardijske - Split, Kaštelaanske satnije i drugih postrojbi odlučili su popeti se na najviši vrh Slovenije - Triglav 23. kolovoza. Uspon su posvetili svima palim planinarima koji su svoj mladi život dali za slobodnu Hrvatsku i onima koji su još u postrojbama Hrvatske vojske. Na povratku su posjetili Zavižan i Botanički vrt. (Dragan Pirić)

● **Kupujem** "Planine Hrvatske" Ž. Poljaka, Tomo Bach, Zagreb, Mandrovićeva 15, tel. 220-303.

● **Prodajem** fotoaparat Olympus OM-1N, 2 objektiva: Znic 1:1,8 f:50 i teleobjektiv Vivitar 1:35 f:135, fleš Sunpak auto 511, telekonverter 2x21, UV filter, torba, sve za 700 DM. Tel. 271-752 Poljak.

● **Pomognite izdavanje novog vodiča "Planine Hrvatske"!** Nakon oslobođanja planina južne Hrvatske - od južnog Velebita do Dinare - vrijeme je da se pripremi novo izdanje odavno rasprodanog vodiča "Planine Hrvatske". Zato pozivamo sva planinarska društva i sve planinare da nam pošalju ispravke starog izdanja i dopune jer se od 1986. godine, kada je knjiga bila objavljena, dogodilo mnogo promjena. Novo, osvremenjeno izdanje trebalo bi opremiti slikama u boji, pa molimo sve planinare da nam pošalju najuspjelije slike i dijapo positive (bez ramica), na adresu Saveza (Kozarčeva 22), Bit će im, sa zahvalnošću, uredno vraćeni. (ŽP)

PRVENSTVENI SMJEROVI U JUŽNOJ STIJEANI KLEKA

1. MICKA
D. Butala, B. Ogrančenić, V. Štrbić
ojena: M. IV (AII, VI-), nije ponavljano
2. PROFESSORSKA PRJEĆNICA
L. Čaković, N. Petrović 13.06.1991.
ojena: M. IV (AII, VI-), ukupna dužina 150m, nije ponavljano, opremljen
3. NIVA (paovedeno Nives Boržić)
E. Mesbarić, D. Petrić, profide '80.
ojena: V.A., A., 100m, pri ponavljanju: S. Mešić, D. Rogić
pri ponavljanju: B. Gajić, S. Mešić M+ (vii-)

4. CELJSKA ULAZNA VARIJANTA DAMUZOVE PLAFONVERKE
Franc Čanžek, Aco Repenik, 03.04.1981.
ojena: V.A., 50m, 4 h (p.p.), žutom putnikom
prvo ponavljanje: B. Gajić, S. Mešić M+ (vii-)

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izrađujemo boje i primjese.

za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.